

ميناخ جالري

احكام جوانان

بر اساس فتاوی

حضرت آیت الله العظمی امام خامنه ای مد ظله العالی

پژوهشکده تحقیقات اسلامی

زنجیر

انتشارات

فهرست

پیشگفتار	۹
مقدمه	۱۱

درس اول: اجتهاد و تقلید

شناخت احکام	۲۱
احکام تقلید	۲۲
ولایت فقیه و حکم حاکم	۲۵

درس دوم: پاکی‌ها و ناپاکی‌ها

نجاسات (ناپاکی‌ها)	۲۸
احکام مردار	۲۹
احکام خون	۳۰
احکام شراب	۳۰
احکام کافر	۳۰
مطهرات (پاک‌کننده‌ها)	۳۱

احکام جوانان

موضوع: فقه • تدوین: محمود پاکیزه، محمد شبیدینی
 • تهیه‌کننده: پژو هشکده تحقیقات اسلامی •
 ناظر نهایی: حجت‌الاسلام سیدعلیرضا ادیانی •
 صفحه‌آرا: حمزه زاهدی • ناشر: زمزم هدایت •
 چاپ: الهادی • نوبت چاپ: اول • تاریخ چاپ:
 بهار ۱۳۹۱ • تیراژ: ۱۰۰۰۰ • قیمت: ۱۵۰۰ تومان

قم، خ شهید فاطمی (دورشر)، نیش فاطمی ۳، پلاک ۸۱
 تلفکس: ۰۲۵۱ - ۷۷۳۰۷۳۵ ، همراه: ۰۲۵۳ ۲۵۳ ۲۸۸۷
 صندوق پستی: ۳۷۱۸۵ - ۶۴۱ E.mail: tooba@ofogh.net

درس سوم: طهارت

۱. وضو	۳۵
۲. غسل	۳۸
۳. تیمم	۴۱
چگونه تیمم کنیم؟	۴۱

درس چهارم: نماز

مقدمات نماز	۴۴
۱. لباس نمازگزار	۴۴
۲. مکان نمازگزار	۴۵
۳. اذان و اقامه	۴۶
واجبات نماز	۴۶
احکام واجبات نماز	۴۷
قنوت	۵۹

درس پنجم: مبطلات نماز و برخی از انواع نماز

مبطلات نماز	۶۱
۱. از بین رفتن یکی از شرط‌های نماز	۶۲
۲. سخن گفتن	۶۳
۳. خندیدن و گریستن	۶۳
۴. بر هم زدن صورت نماز	۶۴

درس ششم: روزه و خمس

روزه	۷۵
۱. نیت روزه	۷۶
۲. مبطلات روزه	۷۷
۳. کفاره روزه	۷۷
۴. روزه قضای پدر و مادر	۷۹
۵. روزه مسافر	۷۹
۶. زکات فطره	۸۱
خمس	۸۲
پی‌آمدهای ندادن خمس	۸۳

درس هفتم: امر به معروف و نهی از منکر

شرایط امر به معروف و نهی از منکر	۸۶
مراتب امر به معروف و نهی از منکر	۸۷
احکام امر به معروف و نهی از منکر	۸۸
آداب امر به معروف و نهی از منکر	۸۹

درس هشتم: مسائل جدید

شطرنج و آلات قمار	۹۱
موسیقی و غنا	۹۲
رقص	۹۳
دست زدن	۹۳
احکام نگاه، فیلم و عکس	۹۴
آنتن‌های ماهواره‌ای	۹۶
نقاشی و مجسمه‌سازی	۹۷
سحر و شعبده و احضار ارواح و جن	۹۸
هیپنوتیزم	۹۹
مأمور خرید و فروش	۱۰۰
لباس شهرت	۱۰۰
تجسس و خبرچینی و افشای اسرار	۱۰۱
تراشیدن ریش	۱۰۲
پرسش	۱۰۳

پیشگفتار

تعلیم و تربیت دینی و انقلابی کارکنان سپاه از جمله سربازان عزیز در جهت تقویت و ارتقای معرفت و ایمان، و توانمندسازی و توسعه دانش و بینش آنان رسالتی است بس بزرگ که بر عهدهٔ معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی نهاده شده است. از این‌رو این معاونت می‌کوشد تا زمینهٔ ارتقای روحی و معنوی و تقویت دانش، بینش و منش اسلامی کارکنان را فراهم آورد و افرادی مؤمن، بصیر، شجاع و آگاه تربیت کند که از ایمان و معنویت، معرفت دینی و بصیرت انقلابی لازم برخوردار باشند؛ چنان‌که مقام معظم رهبری فرمود:

مسئله آموزش در همه جا مهم است ولی در سپاه از اهمیت مضاعفی برخوردار است، اگر در سپاه پاسداران آموزش‌های قوی در مسائل عقیدتی سیاسی وجود نداشته باشد، دیگر سپاه را به‌عنوان بازوی توانای انقلاب اسلامی نمی‌توان مطرح ساخت.

حرکت سپاه یک حرکت مستمر است و اگر قرار باشد این حرکت باقی بماند، افراد سپاه باید آموزش دیده باشند و کسانی که این مهم را به عهده دارند شما هستید.

یکی از دوره‌های مهم آموزشی، دوره رزم مقدماتی سربازان است که به عنوان اولین دوره آموزشی از حساسیت بسزایی برخوردار است.

متن حاضر که بر اساس فتاوی حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مدظله العالی) تدوین گردیده، برای استفاده سربازان عزیز در دوره رزم مقدماتی به آنان تحویل می‌شود.

مسئولیت تهیه و تدوین متون آموزشی مورد نیاز نمایندگی ولی فقیه در سپاه با توجه به نیازها و تخصص نیروهای آموزشی در گروه‌های تحقیقاتی پژوهشکده تدوین و پس از طی مراحل اعتباربخشی محتوایی و شکلی به تأیید نماینده ولی فقیه در سپاه و یا نماینده ایشان می‌رسد.

پیشنهادهای تجربیات مربیان ارجمند و مربیان گرامی در رفع کاستی‌های متون آموزشی راهگشا و مشوق ما در رفع کاستی‌های متون آموزشی خواهد بود.

معاونت تربیت و آموزش عقیدتی سیاسی

نمایندگی ولی فقیه در سپاه

مقدمه

معنای تقلید در احکام شرعی

منظور از تقلید، عمل کردن به دستور افراد متخصص در هر فن و عمل است. تقلید در احکام شرعی، عمل به فتوای مجتهد جامع‌الشرایط در احکام دین می‌باشد. بر این اساس در معنای اصطلاحی تقلید چنین گفته شد: «التزام عملی به فتوای مجتهد یا تطبیق وظایف دینی با فتوای مجتهد زنده».^۱ عمل در تقلید احکام شرعی اهمیت خاصی دارد؛ بدین جهت در برخی از رساله‌های عملیه در معنای تقلید آمده است:

۱. بجنوردی، منتهی‌الاصول، ج ۲، ص ۸۹۰.

مجتهدی که مورد تقلید قرار می‌گیرد باید این شرایط را داشته باشد: بلوغ، عقل، عدالت، مرد و زنده بودن و شیعه دوازده امامی بودن.

قلمرو تقلید

یکی از عوامل تشکیک و ایجاد شبهه در واجب بودن تقلید از مراجع دینی برای برخی افراد، مشخص نبودن قلمرو و دامنه تقلید است؛ به خصوص توجه به این نکته که در بعضی منابع دینی از تقلید ناآگاهانه و کورکورانه منع شده است.

در پاسخ به این شبهه باید دانست تقلید از مراجع دینی به هیچ عنوان تقلید ناآگاهانه و کورکورانه نیست. از این رو بر دستیابی به معرفت دینی در رساله‌های فقها تأکید شده است؛ افزون بر اینکه مراد از تقلید در احکام شرعی مراجعه به متخصص است که در ادامه توضیح داده خواهد شد.

تقلید عبارت از عمل به فتوای مجتهد است؛ پس اگر اخذ فتوی نموده باشد و عمل نکرده باشد تقلید تحقق نیافته است؛ اگر چه ملتزم باشد که عمل به آن فتوی بنمایند.^۱

اجتهاد چیست و مجتهد کیست؟

اجتهاد در فرهنگ لغت به مفهوم سعی بلیغ و تلاش بی‌دریغ و کوشش مستمر و پیوسته برای دستیابی به هدف است و در اصطلاح یعنی داشتن قدرت علمی بر استنباط احکام دینی از ادله و منابع مربوط به آن.^۲

مجتهد کسی است که با تلاش و تحمل رنج و سختی به این توانایی رسیده است که می‌تواند احکام شرعی را از منابع آن استنباط و استخراج نموده با ادله آن، در اختیار دیگران قرار بدهد.

۱. توضیح المسائل، م ۷.

۲. ر. ک. منتهی الاصول، ص ۶۳۰.

ندارند به آنها رجوع می‌کنند و احکام الهی را از زبان و قلم آنها دریافت می‌کنند.

وجوب تقلید از مراجع دینی

در بیان علّت وجوب تقلید می‌توان به این صورت توضیح داد:

کسی که به سن بلوغ و تکلیف رسیده است به صورت کلی و اجمالی می‌داند که از طرف شریعت اسلام سلسله تکالیف و وظایفی برعهده او می‌باشد. چنین شخصی برای عمل به آن تکالیف و انجام آن وظایف سه راه در پیش دارد:

۱. **اجتهاد:** یعنی به مرحله‌ای از توان علمی و فکری رسیده باشد که بتواند احکام شرع را با دلایل از منابع آن استنباط کند. طبیعی است که رسیدن به چنین مرحله‌ای آسان نیست و برای هرکسی ممکن نمی‌باشد.

۲. **عمل به احتیاط:** راه دیگر برای شخص مکلف عمل به احتیاط است، چنین کاری نیز برای هرکسی ممکن نیست؛

قلمرو تقلید فقط فروع دین است و تقلید در اصول دین یعنی توحید، عدل، نبوت، امامت و معاد، و تقلید در ضروریات دین مانند اصل واجب بودن نماز و روزه و در مسائل یقینی مانند حرمت زنا و حرمت شرب خمر جایز نیست.

در عین حال تقلید شامل کلیه احکام اعم از عبادات، معاملات، واجبات، مستحبات، مکروهات و مباحات می‌شود.

با توجه به آن چه ذکر شد، به دست می‌آید:

۱. تقلید در احکام شرعی به معنای رجوع جاهل به عالم است و با تقلید کورکورانه و ناآگاهانه تفاوت اساسی دارد؛

۲. قلمرو تقلید، فروع دین است و اصول دین را باید از روی استدلال به دست آورد و به آنها معتقد شد.

۳. مجتهدین اهل خبره هستند که با عمری تلاش و علم آموزی همراه با رعایت تقوا به این مقام رسیده‌اند و عامه مردم که فرصت یا استعداد طی چنین مراحل را

زیرا عمل به احتیاط، نیازمند اطلاع کافی از نظرات فقها در هر مسئله است. علاوه بر این، آشنایی به موارد و مصادیق احتیاط نیز لازم است در نتیجه عمل به احتیاط همانند کسب اجتهاد با مشکلات و سختی همراه است و هر مکلفی نمی‌تواند به آن عمل نماید.

۳. تقلید؛ یگانه راه باقی‌مانده برای شخص مکلف در مواجهه با احکام شرع و انجام درست آن، تقلید از مجتهد جامع‌الشرایط است. چنین کاری از یک طرف مشکلات و محدودیت‌های دو راه قبلی را ندارد و از طرف دیگر راهی معمول است؛ تمام عقلای عالم برای حل مشکلات زندگی و سامان‌بخشی به مسائل گوناگون به متخصص مراجعه می‌کنند؛ چنان‌که برای درمان بیماری به پزشک و برای ساختن خانه‌ای مناسب به مهندس و معمار مراجعه می‌کنند.

پس سخن درستی است اگر گفته شود هماهنگ با این روش عقلا در حل مسائل خویش، برای عمل به دستورات

شرع باید به مجتهدین جامع‌الشرایط رجوع کرد. خلاصه کلام آنکه یکی از دلایل واجب بودن تقلید از مراجع، همین سیره و شیوه عقلایی است که در تمام امور زندگی انسان کاربرد دارد.

افزون بر این روایاتی زیادی از معصومین علیهم‌السلام به ما رسیده که در آنها از طرفی به علما و فقهای دین دستور داده شده که فتوا دهند و از طرفی به مردم امر شده است که به آنها مراجعه کنند و در امور دینی به فتوا عمل نمایند؛ برای نمونه:

- حضرت امام صادق علیه‌السلام به ابان‌ابن تغلب که یکی از فقهای اصحاب خویش است فرمود:

اجْلِسْ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ وَ افْتِ النَّاسَ فَإِنِّي احِبُّ أَنْ يُرَى فِي شِيعَتِي مِثْلُكَ.^۱

در مسجد مدینه بنشین و برای مردم فتوا بده؛ زیرا من دوست دارم که در میان اصحابم مانند تو دیده شود.

۱. مستدرک، ج ۱۷، ص ۳۱۵، ح ۱۱.

- در نهج البلاغه آمده است که امام علی علیه السلام به قثم بن عباس که از طرف ایشان حاکم مکه بود، نوشت:

وَاجْلِسْ لَهُمُ الْعَصْرَيْنِ فَأَقْبِ الْمُسْتَقِيَّ وَعَلِّمِ الْجَاهِلَ وَذَكِّرِ الْعَالِمَ.^۱

بامداد و شامگاه برای آنان مجلس بگذار. آن را که فتوا خواهد فتوا ده و نادان را بیاموز و با دانا به گفتگو پرداز.

- در روایتی دیگر امام حسن عسکری ضمن برشمردن صفات مجتهد به مردم دستور داده است که از مجتهد پیروی کنند:

أَمَّا مَنْ كَانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَائِتًا لِنَفْسِهِ، حَافِظًا لِدِينِهِ، مُخَالِفًا عَلَى هَوَاهُ مُطِيعًا لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِ أَنْ يُقَلَّدُوهُ.^۲

از میان فقیهان کسی که در برابر هوای نفس مصونیت داشته باشد، حافظ دین، مخالف هوای نفس و مطیع امر مولایش باشد، بر مردم واجب است از او پیروی کنند.

۱. نهج البلاغه، نامه ۶۷.

۲. احتجاج طبرسی، ج ۲، ص ۲۶۳.

- در توقیع شریف امام زمان (عج) در پاسخ به سؤال اسحاق بن یعقوب فرمود:

أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَأَرْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةِ حَدِيثِنَا فَأَنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ.^۱

اما حوادث و مسائلی که برای شما پیش می آید به روایان احادیث ما مراجعه کنید؛ زیرا آنان حجت من بر شما هستند و من حجت خدا بر آنان هستم.

- همچنین از امام رضا علیه السلام نقل شده است:

عَلَيْنَا الْقَاءُ الْأَصُولِ إِلَيْكُمْ وَعَلَيْكُمْ التَّفَرُّعُ.^۲

ما اصول را بیان می کنیم و شما از اصول فروع را استخراج کنید.

از این روایت به دست می آید که امام، اجتهاد و استنباط احکام را تنها در فروع دین، به فقها و مجتهدین واگذار نموده است.

۱. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۴۰.

۲. وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۴۰.

در مجموع می‌توان گفت دلایلی مانند سیره عقلا و روایات وجود دارند که واجب بودن تقلید از مراجع دین را بیان می‌کنند. پس هر مسلمان شیعه باید اعمال خود را طبق فتوای یکی از مراجع زمان حیات خود انجام دهد تا ان شاء الله مورد پذیرش درگاه الهی قرار گیرد.

درس اول:

اجتهاد و تقلید

شناخت احکام

برنامه‌های نجات‌بخش اسلام به سه دسته تقسیم می‌شود:

۱. برنامه‌های اعتقادی (اصول دین)؛

۲. دستورهای عملی که (فروع دین یا احکام)؛

۳. مسائل روحی - معنوی و درونی (اخلاق).

دسته اول را باید مکلف از روی دلیل عقلی یا گواهی قلبی

(فطری) بپذیرد و در ایمان به آنها به درجه یقین برسد

و تقلید در آنها راه ندارد. البته مکلف می‌تواند از اساتید یا

کتابهای معتبر استفاده کند اما اجازه تقلید ندارد؛ بدین معنا که

باید دلیل را درک کرده، به حکم عقل بپذیرد.

دسته دوم برنامه‌های عملی و مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها است و با انجام و ترک آنها اطاعت الهی تحقق می‌یابد. چنان‌که در مقدمه گذشت مکلف برای شناخت و عمل به امر و نهی الهی یا باید مجتهد باشد یا از مجتهد تقلید کند یا به احتیاط عمل نماید.

شرایط تکلیف، بلوغ، عقل و قدرت است. و کسی که بالغ، عاقل و قادر بر انجام وظایف شرعی باشد، در مقابل اوامر و نواهی الهی مسئولیت دارد و کسی که در آموختن احکام دینی مورد نیاز خود کوتاهی می‌کند، اگر به ترک واجب یا ارتکاب حرام بینجامد، گناهکار است.^۱

احکام تقلید

مجتهد، کسی است که با بهره‌گیری از علوم و دانش‌های لازم، به حدی رسیده که می‌تواند وظایف و تکالیف

۱. اجوبة الاستفتائات، س ۶، ص ۸.

دینی را از منابع آن استخراج کند و مرجع تقلید، مجتهدی است که مردم در مسائل و احکام دینی از او پیروی می‌کنند.^۱

مرجع تقلید باید دارای این ویژگی‌ها باشد: عادل، بالغ، عاقل، زنده، مرد، شیعه دوازده‌امامی و بنا بر احتیاط واجب اعلم بوده و حریص به دنیا نباشد.^۲

اینک به چند مسئله در شناخت مجتهد جامع الشرایط به منظور تقلید اشاره می‌شود:

۱. عادل کسی است که به حدی از پرهیزگاری رسیده باشد که از روی عمد مرتکب گناه نشود.^۳

۲. تقلید ابتدایی از مجتهد مرده بنا بر احتیاط واجب، جایز

نیست. ولی چنانچه در زمان حیات مجتهدی به برخی از

۱. آموزش احکام، محمدحسین فلاح‌زاده، ص ۱۰-۱۴.

۲. توضیح المسائل امام خمینی رحمته‌الله، م ۲۰.

۳. اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۱۳، ص ۱۰.

فتاوايش عمل کرده باشد، می تواند با اجازه مجتهد زنده بر تقلید او باقی بماند.^۱

۳. بنا بر احتیاط، عدول از مرجع تقلید زنده به مرجع تقلید دیگر جایز نیست، مگر در صورتی که مرجع دوم اعلم از مرجع اول باشد.^۲

۴. راه های شناخت مرجع تقلید عبارت است از:

- خود مکلف از عالمان دینی باشد و بتواند مرجع تقلید دارای شرایط را بشناسد.

- دو نفر عالم عادل که قدرت تشخیص مجتهد و مرجع تقلید را دارند، او را معرفی کنند.

- گروهی از عالمان دین که قدرت تشخیص مجتهد و مرجع را دارند و گفته آنان قابل اطمینان است، مرجع تقلید را معرفی کنند.^۳

۱. همان، س ۲۲ و ۲۳، ص ۱۲.

۲. همان، س ۴۷، ص ۱۹.

۳. توضیح المسائل، م ۳؛ اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۲۵، ص ۱۲.

۵. راه های به دست آوردن فتوای مجتهد عبارت است از:

- شنیدن از خود مجتهد؛ به اینکه از او بپرسد و پاسخ بگیرد؛

- شنیدن از دو یا یک نفر عادل برای نمونه از کسانی که در دفتر مرجع پاسخگوی سؤالات هستند، بپرسد؛

- شنیدن از یک نفر راستگو و مورد اطمینان؛ مانند عالم مورد اطمینانی که فتوای مجتهد را بازگو می کند؛

- دیدن از رساله مجتهد.^۱

ولایت فقیه و حکم حاکم

۱. ولایت فقیه - که عبارت است از حکومت فقیه عادل و دین شناس - در رهبری جامعه اسلامی و اداره امور اجتماعی ملت اسلامی در هر عصر و زمان از ارکان مذهب حقّه اثنی عشری است که ریشه در اصل امامت دارد.^۲

۱. همان، ص ۱۳.

۲. همان، س ۵۸ و ۶۳، ص ۲۲ - ۲۳.

۲. براساس مذهب شیعه همهٔ مسلمانان باید از اوامر ولایی ولی فقیه اطاعت نموده، تسلیم امر و نهی او باشند، و این حکم شامل فقهای عظام هم می‌شود؛ چه رسد به مقلدین آنان. به نظر ما التزام به ولایت فقیه قابل تفکیک از التزام به اسلام و ولایت ائمه معصومین علیهم‌السلام نیست.^۱

درس دوم:

پاکی‌ها و ناپاکی‌ها

همان‌گونه که ذکر شد، مجموعهٔ برنامه‌های عملی اسلام، احکام نامیده می‌شود.

نماز یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین واجبات است که احکام مخصوص خود را دارد؛ احکام مربوط به نماز به سه دسته قابل تقسیم است:

۱. **مقدمات:** آنچه نمازگزار باید قبل از نماز آنها را مراعات کند.

۲. **مقارنات:** مسائل مربوط به متن نماز، از تکبیرة الاحرام تا سلام.

۳. **مبطلات:** چیزهایی که نماز را باطل می‌کند.

۱. همان، س ۶۴، ص ۲۳.

از جمله مسائلی که قبل از انجام این عبادت بزرگ باید مورد توجه قرار گیرد، طهارت و پاکی است. نمازگزار باید بدن و لباس خود را از ناپاکی‌ها (نجاسات) پاک کند. برای پاکی از نجاست، شناخت مصادیق و موارد آن و راه پاک کردن اشیای نجس لازم است.

بر این اساس در این درس به ذکر موارد و احکام نجاسات و نیز مطهرات (پاک‌کننده‌ها) پرداخته می‌شود.

نجاسات (ناپاکی‌ها)

نجاسات عبارتند از: ادرار (بول)، مدفوع (غایط)، منی، مردار، خون، سگ، خوک، شراب و هر مایع مست‌کننده، آب جو، کافر، عرقِ شترِ نجاست‌خوار.^۱

برخی احکام نجاسات در اینجا ذکر می‌شود:

۱. ادرار و مدفوع انسان و تمامی حیوانات حرام گوشت که خون جهنده دارند، نجس است.

۱. توضیح المسائل، م ۸۳.

۲. ادرار و مدفوع حیوانات حلال گوشت و حیواناتی که خون جهنده ندارند، مانند ماهی، پاک است.^۱

۳. فضله پرندگان حرام گوشت نجس نیست.^۲

احکام مردار

۱. بدن انسان مرده، نجس است مگر شهید معرکه و مرده‌ای که او را غسل داده باشند.^۳

۲. مردار حیوانی که خون جهنده ندارد پاک است مانند ماهی.^۴

۳. اجزاء بی‌روح مردار حیوانی که خون جهنده دارد، پاک است مانند مو و شاخ، و اجزاء روح‌دار مانند گوشت و پوست آن نجس است.^۵

۱. همان، م ۸۵.

۲. اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۲۹۹، ص ۸۶.

۳. همان، س ۲۶۵، ص ۷۷.

۴. توضیح المسائل، م ۸۸-۸۹.

۵. همان.

احکام خون

۱. خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد، نجس است مانند مرغ و گوسفند. و خون حیوانی که خون جهنده ندارد، پاک است مانند پشه و ماهی.^۱
۲. خونی که گاهی در تخم مرغ یافت می‌شود طاهر است ولی خوردنش حرام است.^۲

احکام شراب

- مشروبات مست‌کننده بنا بر احتیاط [واجب] نجس می‌باشند و خوردنش حرام است.^۳

احکام کافر

۱. منکر خداوند، منکر پیامبری حضرت محمد ﷺ، منکر توحید، منکر ضروری دین، کافر و نجس است.

۱. همان، م ۹۶.

۲. اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۲۸۸، ص ۸۳.

۳. همان، س ۳۲۰، ص ۹۱.

۲. تمام بدن کافر حتی مو و ناخن و رطوبت‌های بدن او نجس است.^۱
۳. نجاست ذاتی اهل کتاب (یهود، نصاری، زرتشتی، صابئین) معلوم نیست و محکوم به طهارت ذاتی هستند.^۲
۴. تمام پیروان فرقه گمراه بهائیت محکوم به نجاست هستند.

مطهرات (پاک‌کننده‌ها)

- پاک‌کننده‌ها عبارتند از: آب، زمین، آفتاب، استحاله، انتقال، اسلام، تبعیت، برطرف شدن نجاست، استبراء حیوان نجاست‌خوار، غائب شدن مسلمان.
- آب یا مطلق است یا مضاف.^۳

۱. توضیح المسائل، م ۱۰۶-۱۰۷.

۲. اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۳۳۲ و ۳۳۵.

۳. احکام آبها از توضیح المسائل حضرت امام علیه السلام نقل شده و اختلاف فتوای امام خامنه‌ای آدرس داده شده است.

آب مضاف: آبی است که یا از چیزی گرفته باشند (مانند آب سیب و هندوانه) یا با چیزی مخلوط شده باشد، به قدری که به آن آب نگویند مانند شربت.

احکام آب مضاف: ۱. چیز نجس را پاک نمی‌کند، ۲. با برخورد نجاست نجس می‌شود، ۳. وضو و غسل با آن صحیح نیست.

آب مطلق: آبی که مضاف نباشد. آب باران، آب جاری، آب چاه، آب کر و آب قلیل اقسام آب مطلق‌اند.

از جمله احکام آب مطلق این است:

۱. مقدار آب کر: تقریباً ۳۸۴ لیتر می‌باشد و آبی که از کر کمتر باشد، قلیل است.^۱

۲. تمام اقسام آب‌های مطلق به جز آب قلیل تا زمانی که بو یا رنگ یا مزه نجاست نگرفته باشد، پاک است و هرگاه بر اثر برخورد با نجاست بو یا رنگ یا مزه نجاست بگیرد، نجس می‌شود.

۱. راهنمای فتاوا، ص ۱۳، م ۱.

۳. آب لوله کشی شهری که به منبع کر متصل است حکم آب کر را دارد.

چگونگی تطهیر (پاک کردن) اشیاء نجس با آب

۱. برای تطهیر (پاک کردن) اشیاء نجس باید به این صورت عمل کرد: ابتدا عین نجس را برطرف کرده، سپس ظرف نجس را با آب کر یک مرتبه و با آب قلیل سه مرتبه شست. غیر ظرف اگر با بول نجس شده باشد با آب کر یک مرتبه، با آب قلیل دو مرتبه، و اگر به غیر بول نجس شده باشد با آب کر یک مرتبه، با آب قلیل یک مرتبه شسته می‌شود.

۲. پاک شدن فرش و لباس و چیزهایی مانند آن که آب را به خود می‌گیرد در اتصال به آب کر و پس از زوال (از بین بردن) عین نجاست به این است که آب آن را فراگیرد و سپس با تکان دادن، آب جابجا و خارج شود و فشار دادن لازم نیست.^۱

۱. اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۸۱، ص ۲۹.

کیفیت آب کشیدن حیوبات

اگر حیوبات مثل برنج، عدس، نخود، لوبیا، گندم نجس شود، کیفیت آب کشیدن سه صورت دارد:

اول، ظاهر آن نجس شده: با فرو بردن در آب کر یا جاری و یا شستن آن با آب قلیل پاک می شود.

دوم، باطن هم نجس شده: (مثلاً مدتی در آب نجس باقی مانده و رطوبت نجس به درون آنها سرایت کرده باشد) حتی با آب کر پاک نمی شود.

سوم، ندانیم درون آن نیز نجس شده یا نه: تطهیر ظاهر آن کافی است.

درس سوم:

طهارت

۱. وضو

نمازگزار باید قبل از نماز وضو گیرد و خود را برای به جا آوردن این عبادت بزرگ آماده کند.

در برخی موارد هم باید «غسل» کند، و هرگاه نتواند وضو بگیرد یا غسل کند، باید به جای آن عمل دیگری به نام «تیمم» انجام دهد. در این فصل با احکام هر یک آشنا خواهید شد.

چگونگی وضو به این صورت است:

ابتدا صورت را از جایی که موی سر روییده تا آخر چانه و از پهنای فاصله بین انگشت شصت و میانه بشوید و سپس

دست راست را از آرنج تا نوک انگشتان و سپس دست چپ را مانند دست راست بشوید و با رطوبت کف دست قسمت جلوی سر را مسح کند و سپس پای راست را از سر انگشتان تا مفصل ساق پا و پای چپ را به همین صورت مسح نماید.^۱

* صورت و دست‌ها در وضو باید از بالا به پایین شسته شود و اگر از پایین به بالا بشوید وضو باطل است.^۲

* شستن اعضای وضو بار اول واجب، بار دوم جایز و بیش از آن غیر مشروع است. ملاک تعیین بار اول و دوم یا بیشتر قصد وضوگیرنده است؛ پس می‌تواند به قصد بار اول شستن، چند مرتبه آب به روی صورت بریزد.^۳

شرایط آب و ظرف وضو: آب وضو پاک، مباح (غیر غصبی)، و مطلق باشد و ظرف آب مباح، از طلا و نقره نباشد.

شرایط اعضای وضو: پاک باشد و مانعی از رسیدن آب در آن نباشد.

شرایط کیفیت وضو: ترتیب و موالات مراعات گردد و هرکس وضو را خودش انجام دهد [و از کسی کمک نگیرد].

از شرایط وضوگیرنده است که استعمال آب برای او مانعی نداشته باشد و با قصد قربت وضو بگیرد.^۱

چیزهایی که باید برای آنها وضو گرفت:

۱. برای خواندن نماز (به جز نماز میت)؛
 ۲. برای طواف واجب خانه کعبه؛
 ۳. برای رساندن جایی از بدن به نوشته قرآن و اسم خداوند.
- * مس آرم جمهوری اسلامی ایران بدون طهارت بنابر احتیاط واجب جایز نیست.^۲

۱. اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۱۱۰، ص ۳۶.

۲. راهنمای فتاوا، ص ۲۵، م ۲.

۳. همان، م ۳.

۱. توضیح المسائل، م ۲۵۹ - ۲۸۰.

۲. اجوبة الاستفتائات، ج ۱، س ۱۶۵، ص ۴۹.

مبطلات وضو عبارتند از:

۱. خارج شدن ادرار یا مدفوع یا باد معده؛
۲. خواب، چنانچه گوش نشنود و چشم نبیند؛
۳. چیزهایی که عقل را از بین می برد، مانند دیوانگی، مستی، بیهوشی؛
۴. آنچه سبب غسل شود، مانند جنابت و مس میت.^۱

۲. غسل

گاهی اوقات باید برای نماز، و هرکاری که باید با طهارت انجام شود غسل کرد، یعنی برای اطاعت فرمان خداوند تمام بدن را شست. غسل های جنابت، مس میت، میت، غسلی که به سبب نذر یا عهد یا قسم واجب شود از غسل های واجب هستند.

کارهایی که بر جنب حرام است، عبارت است از:

۱. رساندن جایی از بدن به خط قرآن، اسم خداوند و بنا بر احتیاط واجب اسامی پیامبران و ائمه و حضرت زهرا علیها السلام؛
 ۲. رفتن به مسجد الحرام و مسجد النبی صلی الله علیه و آله؛
 ۳. توقف در مساجد؛
 ۴. گذاشتن چیزی در مسجد هر چند از بیرون مسجد باشد (یعنی وارد مسجد نشود و از راه پنجره یا در مسجد چیزی را درون مسجد بگذارد)؛
 ۵. خواندن آیه هایی از قرآن که سجده واجب دارند. [خواندن سایر آیات این سوره ها اشکال ندارد]^۱
 ۶. توقف در حرم امامان علیهم السلام بنا بر احتیاط واجب.^۲
- ۲- ۱. کیفیت غسل؛ طریق انجام دادن غسل ها یکسان است و فرقی ندارند مگر در نیت. غسل به دو گونه انجام می شود:

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۱۹۹، ص ۳۸.

۲. توضیح المسائل، م ۳۵۵.

۱. توضیح المسائل، م ۳۲۳.

۱. **ترتیبی:** اول سر و گردن را می‌شوید و سپس نیمه راست بدن و بعد از آن نیمه چپ بدن را.

۲. **غسل اَرْتَمَاسی:** بآنیت غسل یک باره زیر آب می‌رود به طوری که تمام بدن در آب قرار گیرد یا به تدریج زیر آب می‌رود، که در نهایت تمام بدن در آب قرار گیرد. یا زیر آب رفته و در آن حال به نیت غسل بدن را حرکت می‌دهد.

۲-۲. **احکام غسل:** برخی از احکام مربوط به غسل مورد اشاره قرار می‌گیرد: ۱. تمام شرط‌هایی که برای صحیح بودن وضو گفته شد، در صحیح بودن غسل نیز شرط است، به جز موالات. و نیز لازم نیست در غسل بدن را از بالا به پایین شست.

۲. کسی که چند غسل بر او واجب است، می‌تواند به نیت همه آنها یک غسل بجا آورد.

۳. کسی که غسل جنابت کرده، نباید برای نماز وضو بگیرد، ولی با غسل‌های دیگر نمی‌شود نماز خواند و باید وضو هم بگیرد.

۴. برای انجام غسل اَرْتَمَاسی باید آب به قدری باشد که تمام بدن زیر آب برود.^۱

۲-۳. **غسل مَسِّ مِیَّت:** اگر جایی از بدن خود را به بدن مرده‌ای که سرد شده و غسلش نداده‌اند برساند، باید غسل مَسِّ مِیَّت کند.^۲

۳. تیمم

در موارد زیر باید به جای وضو و غسل، تیمم کرد:

آب نباشد و یا دسترسی به آن نداشته باشد؛

آب برای او ضرر داشته باشد؛

وقت برای وضو گرفتن یا غسل کردن نداشته باشد.^۳

چگونه تیمم کنیم؟

مراحل انجام تیمم به ترتیب ذیل است:

۱. توضیح المسائل، م ۳۶۱-۳۷۱.

۲. همان، م ۲۵۱.

۳. همان، م ۶۴۸-۶۷۸.

- زدن کف دو دست با هم بر چیزی که تیمم بر آن صحیح است؛

- کشیدن هر دو دست بر تمام پیشانی و دو طرف آن، از جایی که موی سر روئیده است تا روی ابروها و بالای بینی (بین دو ابرو)؛

- کشیدن کف دست چپ بر تمام پشت دست راست؛

- کشیدن کف دست راست بر تمام پشت دست چپ.

بنابر احتیاط واجب بار دیگر دست‌های خود را بر زمین بزنند و کف دست چپ را بر پشت دست راست و کف دست راست را بر پشت دست چپ بکشند.^۱

درس چهارم:

نماز

نماز یکی از ارکان اساسی دین، و مورد تأکید قرآن و روایات است؛ تا آنجا که کسانی که به نمازهای واجب اهمیت نمی‌دهند و نماز را سبک می‌شمارند از شفاعت معصومین علیهم‌السلام محروم می‌شوند. در این درس برخی از مقدمات و واجبات نماز ذکر می‌شود:

نمازهای واجب عبارتند از:

۱. نمازهای یومیه (صبح، ظهر، عصر، مغرب و عشاء)؛

۲. نماز آیات؛

۳. نماز طواف واجب؛

۴. نماز میت؛

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۲۰۹.

۵. نماز قضای پدر و مادر بر پسر بزرگ‌تر؛

۶. نمازی که با نذر یا عهد یا قسم یا اجیر شدن واجب می‌شود.

انجام نماز به مقدماتی نیاز دارد که باید رعایت شوند تا نماز صحیح باشد و مورد پذیرش قرار گیرد یا با آن نماز کامل شود و شخص نمازگزار به رتبه بالاتر معنوی راه یابد.

مقدمات نماز

۱. لباس نمازگزار

یکی از مسائلی که قبل از نماز توجه به آن لازم است، مسئله پوشش است که مقدار و شرایط آن ارائه می‌گردد:

مقدار پوشش

مقدار پوشش برای نماز در مردان پوشاندن عورت است. البته بهتر است از ناف تا زانو را بپوشانند.^۱

۱. توضیح المسائل، م ۷۸۸-۷۸۹.

لباس نمازگزار باید این شرایط را داشته باشد:

۱. پاک باشد؛ ۲. مباح باشد؛ ۳. از اجزاء مردار نباشد؛ ۴. از حیوان حرام گوشت نباشد؛ ۵. لباس نمازگزار مرد طلاباف یا ابریشم خالص نباشد.
- علاوه بر لباس، بدن نمازگزار نیز باید پاک باشد.^۱

۲. مکان نمازگزار

مکانی که نماز در آن مکان انجام می‌گیرد، باید این شرایط را داشته باشد:

۱. مباح باشد (غصبی نباشد)؛
۲. بی‌حرکت باشد؛
۳. تنگ و سقف آن کوتاه نباشد تا بتواند قیام و رکوع و سجود را به طور صحیح انجام دهد؛
۴. جایی که پیشانی را در سجده بر آن می‌گذارد، پاک باشد.

۱. همان، م ۸۲۴.

۵. اگر مکان نمازگزار نجس است به گونه‌ای تر نباشد که به بدن یا لباس نمازگزار سرایت کند.

۶. جایی که پیشانی را در سجده بر آن می‌گذارد از جای زانو‌ها و سرانگشتان پا بیش از چهار انگشت بسته بلندتر یا پست تر نباشد.^۱

۳. اذان و اقامه

بر نمازگزار مستحب است، قبل از نمازهای یومیه، ابتدا اذان بگوید و بعد از آن اقامه، و سپس نماز را شروع کند.^۲

واجبات نماز

واجبات نماز، یازده امر است که برخی رکن و برخی غیر رکن می‌باشد.

ارکان نماز پنج مورد است: نیت، قیام، تکبیرة الاحرام، رکوع، سجود.

واجبات غیر رکن شش مورد است: قرائت، ذکر، تشهد، سلام، ترتیب، موالات.

* **فرق بین رکن و غیر رکن:** ارکان نماز، اجزاء اساسی آن به شمار می‌آید و چنانچه یکی از آنها بجا آورده نشود، یا اضافه شود، هر چند بر اثر فراموشی باشد، نماز باطل است. اما واجبات دیگر (غیر رکن) گرچه بجای آوردن آنها لازم است ولی چنانچه از روی فراموشی کم یا زیاد شود نماز باطل نیست.^۱

احکام واجبات نماز

۱. نیت

۱. نمازگزار، از آغاز تا پایان نماز، باید بداند چه نمازی می‌خواند و آن را برای انجام فرمان خداوند عالم بجا می‌آورد.

۲. به زبان آوردن نیت، لازم نیست، ولی چنانچه به زبان هم بگوید اشکال ندارد.

۱. راهنمای فتاوا، ص ۵۹، م ۲.

۲. توضیح المسائل، م ۹۱۸ و ۹۲۶.

۱. همان، م ۹۴۲.

۳. نماز باید از هرگونه ریا و خودنمایی به دور باشد، یعنی نماز را تنها برای انجام دستور خداوند بجا آورد و چنانچه تمام نماز یا قسمتی از آن، برای غیر خدا باشد، نماز باطل است.^۱

۲. تکبیرة الاحرام

نماز با گفتن «الله اکبر» آغاز می شود و به آن «تکبیرة الاحرام» می گویند؛ زیرا با همین تکبیر است که بسیاری از کارها که قبل از نماز جایز بوده، مانند خوردن و آشامیدن، خندیدن و گریستن، بر نمازگزار حرام می شود.

در تکبیرة الاحرام واجب است:

۱. به عربی صحیح گفته شود؛

۲. هنگام گفتن «الله اکبر» بدن آرام باشد.

و نیز لازم است تکبیرة الاحرام را طوری بگوید که اگر مانعی در کار نباشد خودش بشنود، یعنی بسیار آهسته نگوید.^۲

۳. قیام

قیام بر دو قسم است:

قیام رکنی: ۱. هنگام تکبیرة الاحرام ۲. قیام پیش از رکوع (متصل به رکوع).

قیام غیررکن: ۱. قیام هنگام قرائت ۲. قیام بعد از رکوع.

در قیام می توان به احکام زیر اشاره کرد:

۱. واجب است پیش از گفتن تکبیرة الاحرام و بعد از آن مقداری بایستد تا یقین کند که تکبیر را در حال قیام گفته است.
۲. قیام پیش از رکوع بدان معنی است که در حالت ایستاده به رکوع برود، بنابراین اگر رکوع را فراموش کند و بعد از قرائت به سجده برود و قبل از وارد شدن به سجده یادش بیاید، باید کاملاً بایستد، سپس به رکوع برود و پس از آن سجده ها را بجا آورد.

۳. اموری که در حال قیام باید از آن پرهیز شود: بدن را حرکت دادن، به طرفی خم شدن، به جایی یا چیزی تکیه کردن، پاها را زیاد باز گذاشتن، و پاها را از زمین بلند کردن.

۱. همان، م ۹۴۶-۹۴۷.

۲. توضیح المسائل، م ۹۴۸-۹۵۲.

۴. بر نمازگزار واجب است بعد از رکوع به طور کامل بایستد و سپس به سجده برود و چنانچه این قیام عمداً ترک شود، نماز باطل است.^۱

۴. قرائت

در رکعت اول و دوم نمازهای واجب یومیّه، نمازگزار باید اول سوره حمد و بعد از آن بنا بر احتیاط واجب^۲ یک سوره کامل بخواند. و در رکعت سوم و چهارم نماز، باید سوره حمد، یا سه مرتبه تسبیحات اربعه خوانده شود و اگر یک مرتبه هم بخواند کافی است.

نمازگزار در رکعت سوم و چهارم نماز، حمد یا تسبیحات را باید آهسته بخواند، ولی حکم حمد و سوره در رکعت اول و دوم نماز به این شرح است:

در نمازهای ظهر و عصر، چه مرد و چه زن، باید حمد و سوره را آهسته بخوانند و در نمازهای مغرب، عشاء و صبح

مرد باید حمد و سوره را بلند بخواند و زن اگر نامحرم صدای او را نمی شنود می تواند بلند بخواند و اگر می شنود بهتر است^۱ آهسته بخواند.

اگر نمازگزار در جایی که باید نماز را بلند بخواند، عمداً آهسته بخواند یا در جایی که باید آهسته بخواند، عمداً بلند بخواند، نمازش باطل است، ولی اگر از روی فراموشی یا ندانستن مسئله باشد، صحیح است.^۲

۵. ذکر

یکی از واجبات رکوع و سجده ذکر است، یعنی گفتن «سبحان الله» یا «الله اکبر» و مانند آن، که تفصیل هر یک خواهد آمد.

۶. رکوع

نمازگزار در هر رکعت بعد از قرائت باید به اندازه ای خم شود که بتواند دست را به زانو بگذارد (و احتیاط آن

۱. همان، م ۹۵۸-۹۶۴.

۲. راهنمای فتاوا، ص ۶۵، س ۲.

۱. اجوبة الاستفتائات، س ۴۷۱، ص ۱۰۳.

۲. توضیح المسائل، م ۹۹۲-۱۰۰۷.

است که دست‌ها را بر زانو بگذارد)^۱ این عمل را «رکوع» می‌گویند.

در رکوع واجب است:

۱. خم شدن به مقداری که بتواند دست را به زانو بگذارد؛

۲. ذکر، (گفتن حداقل، سه مرتبه سبحان الله)؛

۳. آرامش بدن در حال گفتن ذکر رکوع؛

۴. ایستادن بعد از رکوع؛

۵. آرامش بدن بعد از رکوع.

ذکر واجب در رکوع عبارت است از یک بار گفتن «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ» یا سه بار گفتن «سُبْحَانَ اللَّهِ» و اگر به جای آن، ذکر دیگری از قبیل «الْحَمْدُ لِلَّهِ» و «اللَّهُ أَكْبَرُ» و غیر آن را به همان مقدار بگوید نیز کافی است.^۲

آرامش بدن در رکوع از واجبات رکوع است؛ بدین بیان:

۱. در رکوع باید به مقدار ذکر واجب، بدن آرام باشد.

۲. اگر پیش از آن که به مقدار رکوع خم شود و بدن آرام گیرد، عمداً ذکر رکوع را بگوید، نمازش باطل است.

۳. اگر پیش از تمام شدن ذکر واجب عمداً سر از رکوع بردارد، نمازش باطل است.

یکی دیگر از واجبات رکوع، ایستادن و آرامش بعد از رکوع است؛ بدین بیان:

نمازگزار بعد از تمام شدن ذکر رکوع، باید بایستد و بعد از آنکه بدن آرام گرفت، به سجده برود و اگر عمداً پیش از ایستادن یا پیش از آرام گرفتن بدن به سجده برود، نمازش باطل است.^۱

۷. سجود

نمازگزار باید در هر رکعت از نمازهای واجب و مستحب، بعد از رکوع دو سجده بجا آورد. سجده آن است که پیشانی و کف دو دست و سر زانوهای و سر دو انگشت بزرگ پاها (شست) را بر زمین بگذارد.^۲

۱. توضیح المسائل، م ۱۰۴۰.

۲. همان، م ۱۰۴۵.

۱. راهنمای فتاوا، ص ۷۵، م ۱۳.

۲. راهنمای فتاوا، ص ۷۵، م ۱۴.

واجبات سجده عبارت است از:

۱. گذاشتن هفت عضو از بدن بر زمین؛

۲. ذکر؛

۳. آرامش بدن در حال ذکر سجده؛

۴. سر برداشتن و نشستن و آرامش بین دو سجده؛

۵. بر زمین بودن هفت عضو در هنگام ذکر؛

۶. مساوی بودن جاهای سجده (پست و بلند نبودن)؛

۷. گذاشتن پیشانی بر چیزی که سجده بر آن صحیح است؛

۸. پاک بودن جایی که پیشانی را می‌گذارد؛

۹. موالات بین دو سجده (پی در پی انجام دادن و فاصله

غیر معمول نینداختن).

ذکر واجب در سجده عبارت است از یک بار گفتن

«سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَىٰ وَبِحَمْدِهِ» یا سه بار گفتن «سُبْحَانَ اللَّهِ»

و اگر به جای آن ذکرهای دیگری از قبیل «الْحَمْدُ لِلَّهِ» و «اللَّهُ

أَكْبَرُ» و غیر آن را به همان مقدار بگوید نیز کافی است.^۱

آرامش بدن در سجود از واجبات سجود است که شرایط آن بدین صورت ذکر می‌شود:

۱. در سجده باید به مقدار ذکر واجب، بدن آرام باشد.

۲. کسی که می‌داند آرام بودن بدن در حال ذکر سجود واجب است، اگر پیش از آن که پیشانی به زمین برسد و بدن آرام بگیرد عمداً ذکر را بگوید، یا پیش از تمام شدن ذکر، عمداً سر از سجده بردارد، نمازش باطل است.^۱

۳. بعد از تمام شدن ذکر سجده اول باید بنشینند تا بدن آرام گیرد و دوباره به سجده رود.^۲

بر زمین بودن هفت عضو از دیگر واجبات سجده است؛ بدین شرح:

۱. اگر موقعی که ذکر سجده را می‌گوید، یکی از هفت عضو را عمداً از زمین بردارد، نماز باطل می‌شود، ولی موقعی

۱. راهنمای فتاوا، ص ۷۹، م ۱۹.

۲. توضیح المسائل، م ۱۰۵۲ و ۱۰۵۶.

۱. راهنمای فتاوا، ص ۷۹، م ۱۸.

که مشغول گفتن ذکر نیست، اگر غیر از پیشانی، جاهای دیگر را از زمین بردارد و دوباره بگذارد، اشکال ندارد.

۲. اگر همراه با انگشتان شست پا، انگشتان دیگر هم بر زمین باشد مانع ندارد.

۳. جای پیشانی نمازگزار باید از جای زانوهایش پست‌تر یا بلندتر از چهار انگشت بسته نباشد.^۱

۸. تشهد

۱. در رکعت دوم و آخر نمازهای واجب، نمازگزار باید بعد از سجده دوم بنشیند و در حال آرام بودن بدن، تشهد بخواند؛ یعنی بگوید: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ».^۲

۲. اگر نمازگزار تشهد را فراموش کند و بایستد و پیش از رکوع یادش بیاید که تشهد را نخوانده، باید بنشیند و تشهد را

۱. همان، م ۱۰۵۴-۱۰۵۷.

۲. توضیح المسائل، م ۱۱۰۰.

بخواند و دوباره بایستد و آنچه باید در آن رکعت خوانده شود بخواند و نماز را تمام کند و اگر در هنگامی که به رکوع رکعت سوم رفته یا بعد از آن، یادش بیاید، باید نماز را تمام کند و بعد از سلام، برای تشهد فراموش شده دو سجده سهو بجا آورد و احتیاط آن است که پیش از سجده سهو، تشهد فراموش شده را قضا کند.^۱

۹. سلام

۱. در رکعت آخر هر نماز پس از تشهد باید سلام دهد و (نماز را به پایان ببرد).

۲. مقدار واجب سلام یکی از این دو جمله است:
«السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ»

۳. مستحب است قبل از ذکر واجب سلام بگوید:
«السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ»
و مستحب است هر سه را بگوید.^۲

۱. راهنمای فتاوا، ص ۸۷، م ۳۰.

۲. توضیح المسائل، م ۱۱۰۵.

۱۰. ترتیب

۱. نماز باید بدین ترتیب خوانده شود: تکبیرة الاحرام، قرائت، رکوع، سجود و در رکعت دوم پس از سجود، تشهد بخواند و در رکعت آخر، پس از تشهد، سلام دهد.

۲. اگر رکنی از نماز را فراموش کند و رکن بعد از آن را بجا آورد، مثلاً پیش از آن که رکوع کند دو سجده نماید، نماز باطل است.

۳. اگر رکنی را فراموش کند و چیزی را که بعد از آن است و رکن نیست بجا آورد، مثلاً پیش از آن که دو سجده کند تشهد بخواند، باید رکن را بجا آورد و آنچه را پس از آن خوانده دوباره بخواند.^۱

۱۱. موالات

۱. موالات یعنی پشت سر هم بودن اجزای نماز طوری که بین اجزاء فاصله نگردد.

۱. همان، م ۱۱۰۹ - ۱۱۱۱.

۲. اگر به قدری بین اجزای نماز فاصله بیندازد که نگویند نماز می خواند، نمازش باطل است.

۳. طول دادن رکوع و سجود و خواندن سوره های بزرگ، موالات را به هم نمی زند.^۱

قنوت

مستحب است در رکعت دوم نماز بعد از حمد و سوره و پیش از رکوع، قنوت بخواند، یعنی دستها را بلند کند و مقابل صورت بگیرد و دعا یا ذکر بخواند.^۲

۱. همان، م ۱۱۴ - ۱۱۶.

۲. همان، م ۱۱۱۷.

درس پنجم:

مبطلات نماز و برخی از انواع نماز

مبطلات نماز

آن‌گاه که نمازگزار تکبیرة الاحرام می‌گوید و نماز را شروع می‌کند تا پایان آن، بعضی از کارها بر او حرام می‌شود که اگر در نماز، یکی از آنها را انجام دهد نمازش باطل است.

مبطلات نماز عبارتند از:

۱. از بین رفتن یکی از شرطهای نماز؛
۲. پیش آمدن چیزی که وضو یا غسل را باطل می‌کند؛
۳. خوردن و آشامیدن؛
۴. سخن گفتن؛
۵. خندیدن؛
۶. گریستن؛

۲. سخن گفتن

۱. اگر نمازگزار عمداً کلمه‌ای بگوید و بخواهد با آن معنایی را برساند، نمازش باطل است.
۲. اگر عمداً کلمه‌ای بگوید که دو حرف یا بیش تر داشته باشد، هرچند نخواهد با گفتن آن معنایی را برساند بنابر احتیاط واجب باید نماز را دوباره بخواند.

۳. در نماز نباید به کسی سلام کرد، ولی اگر کسی به نمازگزار سلام کند، واجب است جواب او را بدهد، و باید سلام را مقدم بدارد، مثلاً بگوید: «السلام عليك» یا «السلام عليك» و نباید «عليکم السلام» یا «عليک السلام» بگوید.

۳. خندیدن و گریستن

۱. اگر نمازگزار عمداً با صدا بخندد، نمازش باطل است.
۲. لبخند زدن نماز را باطل نمی‌کند.
۳. اگر نمازگزار برای کار دنیا عمداً با صدا گریه کند نمازش باطل است.

۷. روی از قبله برگرداندن؛

۸. کم یا زیاد کردن ارکان نماز؛

۹. برهم زدن صورت نماز؛

۱۰. دستها را برهم گذاشتن؛

۱۱. آمین گفتن بعد از حمد؛

۱۲. پیش آمدن یکی از شک‌هایی که نماز را باطل می‌کند.^۱

۱. از بین رفتن یکی از شرط‌های نماز

۱. اگر بین نماز یکی از شرایط صحیح بودن آن از بین برود، مثلاً در بین نماز بفهمد مکانش غصبی است، نمازش باطل است.
۲. اگر در بین نماز وضو باطل شود یا یکی از موجبات غسل پیش آید، نماز باطل است.

۳. اگر نمازگزار در بین نماز خواب برود، نمازش باطل است.

۴. روی از قبله برگرداندن: اگر نمازگزار عمداً به مقداری روی خود را از قبله برگرداند به طوری که نگویند رو به قبله است نمازش باطل است.

۱. همان، م ۱۱۲۶.

چگونگی سجده سهو

در مواردی که سجده سهو واجب می شود، باید بعد از سلام نماز، به سجده رود و بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ اَللّهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ» و بهتر است بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ اَلْسَّلَامُ عَلَیْكَ اَیُّهَا النَّبِیُّ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکَاتُهُ» و بعد بنشیند و دوباره به سجده رود و یکی از ذکرهای بالای را بگوید، سپس بنشیند و تشهد و سلام را بجا آورد.^۱

برخی از مواردی که سجده سهو در آن واجب می شود، عبارت است از:

۱. در بین نماز سهواً حرف بزنند.
۲. یک سجده را فراموش کند و در رکوع رکعت بعد یا پس از آن یادش بیاید.
۳. در نماز چهار رکعتی شک^۲ بین ۴ و ۵ در حالت نشسته یا ۵ و ۶ در حالت ایستاده پیش بیاید.

۱. توضیح المسائل، م ۱۲۵۰.

۲. برای آشنایی با شکایات نماز ر.ک. توضیح المسائل، م ۱۱۶۵ - ۱۲۰۰.

۴. گریه بدون صدا و گریه از ترس خدا یا برای آخرت - هرچند با صدا باشد - نماز را باطل نمی کند.

۴. بر هم زدن صورت نماز

اگر نمازگزار در بین نماز کاری کند که صورت نماز را بر هم بزند مثل دست زدن، به هوا پریدن و مانند اینها، هرچند از روی فراموشی باشد، نماز باطل می شود.^۱

۵. دستها را بر هم گذاشتن

اگر مثل بعضی افراد که شیعه نیستند در حال نماز دستها را روی هم بگذارد نماز باطل است.

۶. آمین گفتن

اگر بعد از حمد عمداً «آمین» بگوید نماز باطل است ولی اگر سهواً یا از روی تقیه بگوید نمازش باطل نیست.^۲

۱. توضیح المسائل، م ۱۱۳۱.

۲. توضیح المسائل، م ۱۱۵۲ - ۱۱۲۶.

گاه وجوب سجده سهو به احتیاط واجب است مانند:

۱. تشهد را فراموش کند، پس از نماز باید قضای تشهد را بجا آورد و بنا بر احتیاط واجب دو سجده سهو نیز انجام دهد.
۲. بی جا سلام دهد، مثلاً در رکعت سوم نماز چهار رکعتی سهواً سلام دهد.^۱

برخی از انواع نماز

۱. نماز مسافر

انسان باید در سفر، نمازهای چهار رکعتی را دو رکعت بجا آورد، به شرط آنکه مسافرتش از هشت فرسخ که حدود ۴۵ کیلومتر است، کمتر نباشد. البته کسی که به مسافرت می رود زمانی باید نمازش را کوتاه بخواند که حداقل به مقداری دور شود که دیوارهای جایی که مسافرت را آغاز کرده نبیند و اذان آن جا را هم نشنود و چنانچه قبل از آنکه به این مقدار دور شود بخواند نماز بخواند باید تمام بخواند.^۲

۱. همان، م ۱۲۳۶ - ۱۲۴۲.

۲. همان، م ۱۲۷۲ و ۱۲۷۳ و نماز مسافر، شرط هشتم.

در موارد زیر در سفر نماز تمام است:

۱. قبل از آنکه هشت فرسخ برود، از وطن خود می گذرد یا در جایی ده روز می ماند؛
۲. از اول قصد نداشته است به سفر هشت فرسخی برود و بدون قصد، این مسافرت را پیموده است، مثل کسی که به دنبال گمشده ای می گردد؛
۳. در بین راه از قصد سفر برگردد، یعنی قبل از رسیدن به چهار فرسخ از رفتن منصرف شود؛
۴. کسی که شغل او مسافرت است، مثل راننده قطار و ماشین های برون شهری، خلبان، ملوان (در سفری که شغل اوست)؛
۵. کسی که سفر مقدمه شغل او می باشد، اگر حداقل در خلال هر ده روز یک سفر برای کارش می رود نمازش در سفر تمام و روزه صحیح است.^۱

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۱۳۷، س ۶۴۱.

در این مکان‌ها نماز تمام است:

۱. در وطن؛

۲. در جایی که می‌داند یا بنا دارد ده روز بماند؛

۳. در جایی که سی روز با تردید مانده است، یعنی اگر برای کسی معلوم نیست در مکانی ده روز یا بیشتر می‌ماند یا از آنجا می‌رود و تاسی روز به همین حالت مانده، و جایی هم نرفته است، در این صورت باید بعد از سی روز نماز را تمام بخواند.^۱

برای شناخت وطن به چند مسئله اشاره می‌شود:

۱. وطن جایی [شهر یا روستایی] است که انسان برای اقامت و زندگی خود اختیار کرده است، خواه در آنجا به دنیا آمده و وطن پدر و مادرش باشد، که به آن «وطن اصلی» می‌گویند یا خودش آن جا را برای زندگی اختیار کرده است که به آن «وطن انتخابی» می‌گویند.

۲. تا وقتی که انسان جایی را برای ماندن همیشگی انتخاب نکرده، وطن او محسوب نمی‌شود. مگر اینکه بدون

قصد، آن قدر بماند که عرفاً وطن او محسوب شود و احراز نظر عرف به عهده مکلف است.^۱

قصد ده روز

۱. مسافری که قصد کرده ده روز در محلی بماند، اگر بیشتر از ده روز در آنجا بماند، تا وقتی مسافرت نکرده است باید نمازش را تمام بخواند و قصد ماندن ده روز دیگر لازم نیست، پس اگر یازده یا دوازده روز یا بیشتر هم بماند نماز او در تمام این ایام کامل است.

۲. اگر مسافر از قصد ده روز برگردد:

- قبل از خواندن نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد؛ باید نماز را کوتاه بخواند.

- بعد از خواندن یک نماز چهار رکعتی از قصد خود برگردد: تا وقتی که در آن جا هست باید نماز را تمام بخواند.^۲

۱. همان، ص ۱۴۰، س ۶۸۴.

۲. توضیح المسائل، م ۱۳۴۲ و ۱۳۴۷.

۱. توضیح المسائل، شرط چهارم.

نماز کارکنان؛ کسانی که به مدت معینی بیش از یک سال در شهری برای کار اقامت می‌کنند و نیز سربازانی که به مدت یک یا دو سال برای انجام خدمت سربازی در شهری می‌مانند، اگر هر ده روز یک بار به خاطر شغلشان بین وطن و محل کار سفر می‌کنند، در غیر سفر اول نمازشان تمام و روزه آنها صحیح است، ولی در سفر اول حکم سایر مسافران را دارند، یعنی تا قصد اقامت ده روز نکرده‌اند، یا سفر دوم را آغاز نکرده‌اند نماز آنها شکسته است و روزه آنها صحیح نیست.^۱

نماز سربازان؛ در مورد نماز سربازان، افزون بر جاری بودن حکم فوق، مواردی شایسته تذکر است:

۱. در مدت آموزش اگر بین وطن و محل آموزش بیشتر از مسافت شرعی باشد و اطمینان دارند که ده روز یا بیشتر در یک محل می‌مانند، قصد ده روز کنند و نماز را تمام بخوانند.
۲. اگر کمتر از ده روز در محل آموزش می‌مانند نمازشان شکسته است. حتی اگر بین وطن و محل آموزش رفت و آمد کنند.

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۶۴۲، ص ۱۲۹.

۳. بعد از آموزش، در محل خدمت که بیش از یک سال است اگر حداقل هر ده روز یک بار بین وطن و محل خدمت سفر می‌کنند در غیر سفر اول نمازشان تمام و روزه آنها صحیح است.

نماز دانشجویان؛ بر این اساس که تحصیل شغل محسوب نمی‌شود، احکام ذیل برای نماز دانشجویان قابل ذکر است:

۱. اگر دانشجوی بین وطن و محل تحصیل که بیش از مسافت شرعی باشد، رفت و آمد می‌کند نمازش شکسته است.
۲. دانشجویانی که در زمان تحصیل در استخدام اداره یا سازمان و... باشند (بورسیه) حکم نماز و روزه آنها مانند کارکنان شاغل است و اگر سفر بین وطن و محل تحصیل هر ده روز یک بار باشد، در غیر سفر اول نماز تمام است.

۲. نماز قضا

هر مسلمانی وظیفه خود می‌داند که نمازهای واجب را در وقت خودش بخواند و چنانچه در وقت معین نخواند باید قضای آن را بجا آورد. اگر عمداً نماز را در وقت خودش

نخواند گناه بزرگی مرتکب شده است که باید توبه کند و قضای آن را هم بجا آورد.

اگر مسافری که باید نماز را شکسته بخواند، نماز ظهر یا عصر یا عشاء از او قضا شود باید آن را دو رکعتی بجا آورد، اگر چه در غیر سفر بخواهد قضای آن را بجا آورد.^۱

۳. نماز جماعت

۱. نماز جماعت، حداقل با دو نفر برپا می شود؛ یک نفر امام و یک نفر مأموم؛ مگر در نماز جمعه و عید فطر و قربان.
۲. نمازهای مستحب را نمی توان به جماعت خواند، مگر نماز طلب باران.^۲

وظیفه مأموم در نماز جماعت

مأموم نباید «تکبیرة الاحرام» را پیش از امام بگوید، بلکه احتیاط واجب آن است که تا تکبیر امام تمام نشده، تکبیر نگوید.^۳

۱. توضیح المسائل، م ۱۳۷۲ - ۱۳۸۶.

۲. توضیح المسائل، م ۱۴۰۸ - ۱۴۶۷.

۳. همان، م ۱۴۶۷.

چگونگی پیروی مأموم از امام جماعت

۱. در خواندنی ها، مانند ذکر و تشهد، جلو افتادن یا عقب افتادن از او اشکال ندارد، مگر در «تکبیرة الاحرام».

۲. در اعمال، مانند رکوع، سر برداشتن از رکوع و سجده، پیش افتادن از امام جایز نیست. یعنی نباید قبل از امام به رکوع برود یا از رکوع برخیزد، یا به سجده برود ولی عقب افتادن از امام جماعت اگر زیاد نباشد اشکال ندارد.

۳. اگر موقعی که امام جماعت در رکوع است اقتدا کند ممکن است، یکی از این حالت ها را داشته باشد:

- قبل از تمام شدن ذکر رکوع امام جماعت به رکوع می رسد، نمازش به جماعت صحیح است.

- وقتی به حد رکوع می رسد، ذکر رکوع امام تمام شده ولی امام هنوز در حال رکوع است، نمازش به جماعت صحیح است.

- به رکوع رود ولی به رکوع امام هم نرسد نمازش به صورت فرادا صحیح است و باید آن را تمام کند.^۱

۱. همان، م ۱۴۶۷ - ۱۴۷۰.

۴. نماز جمعه

نماز جمعه دو رکعت است، مانند نماز صبح، ولی دو خطبه دارد که توسط امام جمعه قبل از نماز ایراد می شود.

۵. نماز آیات

یکی از نمازهای واجب نماز آیات است که به سبب برخی حوادث آسمانی یا زمینی واجب می شود.

از جمله حوادثی که موجب می شود نماز آیات بر مکلف واجب گردد: زلزله، خسوف (ماه گرفتگی)، کسوف (خورشید گرفتگی)، رعد و برق، بادهای زرد و سرخ و مانند آن، اگر بیشتر مردم از آن بادهای ترسند.^۱

نماز آیات دو رکعت است و در هر رکعت پنج رکوع دارد (برای توضیح بیشتر به رساله مراجعه شود).

درس ششم:

روزه و خمس

روزه

روزه آن است انسان از اذان صبح تا مغرب برای اطاعت فرمان خداوند از برخی کارها که شرح آنها خواهد آمد، بپرهیزد.

اقسام روزه: واجب، حرام، مستحب و مکروه.

روزه واجب: روزه ماه مبارک رمضان، روزه قضا، روزه کفاره، روزه قضای پدر یا مادر بر پسر بزرگ تر و روزه هایی که به سبب نذر یا عهد یا قسم واجب شود.

روزه حرام: روزه عید فطر (روز اول ماه شوال)، روزه عید قربان (روز دهم ماه ذی حجه)، روزه مستحب فرزندان که سبب اذیت و آزار پدر و مادر شود، روزه مستحب

۱. همان، م ۱۴۹۱.

فرزند که پدر یا مادر او را از گرفتن آن نهی کرده باشند بنا بر احتیاط واجب.^۱

۱. نیت روزه

۱. روزه از عبادات است و باید برای اطاعت فرمان خداوند بجا آورده شود.

۲. در روزه واجب معین، نیت روزه نباید بدون عذر از اذان صبح تأخیر بیفتد.

۳. در روزه واجب معین، مثل روزه ماه رمضان اگر به سبب عذری، مانند فراموشی، یا سفر، نیت روزه نکرد اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، تا ظهر می تواند نیت روزه کند.

۴. لازم نیست نیت روزه را به زبان بگویند بلکه همین قدر که برای اطاعت دستور خداوند عالم از اذان صبح تا مغرب، کاری که روزه را باطل می کند، انجام ندهد کافی است.^۲

۱. توضیح المسائل، م ۱۷۳۹ - ۱۷۴۲.

۲. همان، م ۱۵۵۰ و ۱۵۵۴ و ۱۵۶۱.

۲. مبطلات روزه

مواردی که موجب بطلان روزه می شود عبارت است از: خوردن و آشامیدن، رساندن غبار غلیظ به حلق، فروبردن تمام سر در آب، دروغ بستن به خدا و پیامبر ﷺ، قی کردن، جماع (آمیزش)، استمناء، باقی ماندن بر جنابت تا اذان صبح، اماله.^۱

۳. کفاره روزه

کفاره، همان جریمه ای است که برای باطل کردن روزه، معین شده است و عبارت است از: ۱. آزاد کردن یک برده ۲. دو ماه روزه گرفتن که سی و یک روز اول آن باید پی در پی باشد. ۳. یک وعده غذا دادن به شصت نفر فقیر، یا دادن یک مد طعام به هر یک از آنها و اگر قدرت بر روزه دو ماه و اطعام شصت مسکین برای هر روز نداشته باشد، باید به هر تعداد فقیر که قادر است غذا بدهد و احتیاط آن است که

۱. همان، م ۱۵۷۲.

استغفار هم بکند، و اگر به هیچ وجه قادر به غذا دادن به فقرا نیست فقط کافی است که استغفار کند.^۱

در این موارد بجا آوردن قضای روزه واجب است ولی کفاره ندارد:

۱. عمداً قی کند.

۲. در ماه رمضان غسل جنابت را فراموش کند و با حال جنابت، یک یا چند روز، روزه بگیرد.

۳. در ماه رمضان بدون اینکه تحقیق کند صبح شده یا نه؟ کاری کند که روزه را باطل می کند؛ مثلاً آب بخورد، و بعداً معلوم شود صبح بوده است.

۴. کسی بگوید صبح نشده و روزه دار به گفته او، کاری کند که روزه را باطل می کند، و بعداً معلوم شود صبح بوده است.^۲

* اگر عمداً روزه ماه رمضان را نگیرد، یا عمداً آن را باطل کند، قضا و کفاره واجب می شود.

۱. راهنمای فتاوا، ص ۱۳، م ۱.

۲. توضیح المسائل، م ۱۶۸۸ - ۱۶۹۳.

۴. روزه قضای پدر و مادر

چنانچه مذکور شد، افزون بر روزه ماه رمضان، روزه های واجبی نیز وجود دارد. یکی از این روزه های واجب، روزه قضای پدر و مادر بر پسر بزرگ است. پس از مرگ پدر یا مادر، پسر بزرگ او باید نمازها و روزه های قضا شده او را بجا آورد.^۱

۵. روزه مسافر

مسافری که باید نمازهای چهار رکعتی را در سفر، دو رکعت بخواند، نباید در آن سفر روزه بگیرد ولی باید بعداً قضای آن را بجا آورد، و مسافری که نمازش را تمام می خواند، مثل کسی که شغل او سفر است، باید در سفر روزه بگیرد.^۲

حکم روزه مسافر

الف) به سفر رفتن:

۱. اگر قبل از ظهر به مسافرت برود، وقتی به حد ترخص رسید به سفر رفتن روزه اش باطل می شود

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۵۴۲، ص ۱۰۹.

۲. توضیح المسائل، م ۱۷۱۴.

و اگر قبل از آن روزه را باطل کند، به احتیاط واجب باید کفاره بدهد.

۲. اگر بعد از ظهر به مسافرت برود، روزه اش صحیح است و نباید آن را باطل کند.

حدّ ترخص یعنی حداقل به مقداری دور شود که دیوارهای محل اقامتش را [با چشم طبیعی] نبیند یا اذان آن جا را [با گوش طبیعی] نشنود.

(ب) از سفر برگشتن:

۱. اگر قبل از ظهر به وطن یا جایی که بنا دارد ده روز بماند، می رسد و کاری که روزه را باطل می کند، انجام نداده است، باید روزه آن روز را تمام کند و صحیح است.

۲. اگر قبل از ظهر به وطن یا جایی که بنا دارد ده روز بماند رسیده و قبل از رسیدن به آنجا کاری که روزه را باطل می کند، انجام داده است، روزه آن روز بر او واجب نیست و باید قضای آن را بجا آورد.

۳. اگر بعد از ظهر برسد، روزه اش باطل است و باید قضای آن را بجا آورد.^۱

* مسافرت در ماه رمضان اشکال ندارد، ولی اگر برای فرار از روزه باشد مکروه است.^۲

۶. زکات فطره

پس از پایان یافتن ماه مبارک رمضان، یعنی در شب عید فطر، افرادی که دارای شرایطی باشند، باید زکاتی بپردازند که مقدار و موارد آن خواهد آمد. این زکات به نام «زکات فطره» خوانده می شود.

افرادی که در شب عید فطر دارای این شرایط باشند، زکات فطره بر آنها واجب است: ۱. بالغ باشد. ۲. عاقل باشد. ۳. بنده کسی نباشد. ۴. فقیر نباشد. ۵. نانخور دیگران نباشد.

۱. توضیح المسائل، م ۱۷۱۴ و ۱۷۲۱ - ۱۷۲۳.

۲. همان، م ۱۷۱۵.

* مقدار زکات فطره، هر نفری یک صاع که تقریباً ۳ کیلو است.^۱

خمس

یکی از تکالیف اقتصادی مسلمانان، پرداختن خمس است؛ بدین معنا که در برخی موارد، باید یک پنجم مال خود را برای مصارف مشخصی به حاکم اسلامی بپردازند.

در هفت چیز، خمس واجب است: ۱. آنچه از خرج سال زیاد بیاید (منفعت کسب) ۲. معدن ۳. گنج ۴. غنائم جنگی ۵. جواهری که به واسطه فرو رفتن در دریا به دست آید. ۶. مال حلال مخلوط به حرام ۷. زمینی که کافر ذمی^۲ از مسلمانی بخرد.^۳

۱. همان، م ۱۹۹۱.

۲. ذمه در لغت به معنای عهد و پیمان است. غیرمسلمانانی که در ممالک اسلامی زندگی می کنند و با آنان پیمان بسته اند که مقررات اجتماعی مسلمانان را مراعات کنند و مالیات معینی هم بپردازند و در عوض جان و مال آنها در امان باشد، کفار ذمی هستند.

۳. توضیح المسائل، م ۱۷۵۱.

مالی که از راه های زیر به دست بیاید، خمس ندارد:

۱. از راه ارث به دست آید؛
۲. چیزی که به انسان بخشیده اند؛
۳. هدایا و جوایزی که از طرف بانک ها و صندوق های قرض الحسنه اعطاء می شود خمس ندارد.^۱
۴. آنچه به عنوان عیدی به انسان داده اند؛
۵. مالی که به عنوان خمس یا زکات یا صدقه به کسی داده اند.

پی آمدهای ندادن خمس:

۱. انسان، تا خمس مال خود را ندهد نمی تواند در آن تصرف کند، یعنی غذایی که در آن خمس باشد نمی تواند بخورد، با پولی که خمس آن را نداده، نمی تواند چیزی بخرد.^۲
۲. اگر با پول خمس نداده، خرید و فروش کند [بدون اجازه حاکم شرع] یک پنجم آن معامله باطل است.^۳

۱. اجوبة الاستفتائات، س ۸۵۲.

۲. توضیح المسائل، م ۱۹۷۰.

۳. همان، م ۱۷۶۰.

۳. اگر بخواهد پول خمس نداده را به صاحب حمام بدهد و در حمام غسل کند، غسل او باطل است.^۱
۴. اگر با پولی که خمس آن را نداده است خانه بخرد، نماز خواندن در آن خانه باطل است.^۲

درس هفتم:

امر به معروف و نهی از منکر

هر انسانی نسبت به کارهای ناپسندی که در جامعه انجام می‌پذیرد و کارهای نیک و پسندیده‌ای که ترک می‌شود، مسئولیت دارد. بنابراین اگر کار واجبی ترک شود، یا حرامی اتفاق بیفتد، سکوت و بی‌تفاوتی در مقابل آن جایز نیست، و تمام افراد جامعه باید برای برپایی «واجب» و جلوگیری از «حرام» اقدام کنند.

امر به معروف و نهی از منکر از ضروریات دین است و کسی که آن را منکر شود، کافر است. اگر مردم امر به معروف و نهی از منکر را ترک کنند، برکت گرفته می‌شود و دعاها مستجاب نمی‌شود.

۱. همان، م ۳۸۳.

۲. همان، م ۸۷۳.

در احکام دین، به تمام واجبات و مستحبات «معروف» و به تمام محرمات و مکروهات «منکر» گفته می‌شود.

شرایط امر به معروف و نهی از منکر

۱. کسی که امر یا نهی می‌کند، بداند آنچه را که دیگری انجام می‌دهد حرام است و آنچه را ترک کرده، واجب است.

۲. احتمال بدهد امر یا نهی او تأثیر دارد، بنابراین اگر می‌داند تأثیر ندارد، امر و نهی واجب نیست.

۳. شخص گناهکار اصرار بر ادامه کار خود داشته باشد، پس اگر معلوم شود، گناهکار بنای ترک عمل را دارد و دوباره تکرار نمی‌کند یا موفق به تکرار نمی‌شود، امر و نهی واجب نیست.^۱

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۴۶۵-۴۷۲.

مراتب امر به معروف و نهی از منکر

کسی که اقدام به این وظیفه الهی کرده است، ابتدا باید با مراتب آن آشنا باشد و در مرحله بعدی با دقت و همت به اجرایی کردن آن بپردازد.

مرتبه اول: با معصیت کار طوری عمل شود که بفهمد به سبب انجام دادن آن گناه، با او اینگونه عمل می‌شود، مثل اینکه از او روبرگرداند یا با چهره عبوس با او برخورد کند، یا با او رفت و آمد نکند.

مرتبه دوم: امر و نهی زبانی صورت گیرد؛ یعنی به کسی که واجبی را ترک کرده است دستور دهد که واجب را بجا آورد و به گناهکار دستور دهد که گناه را ترک کند.

مرتبه سوم: با توجه به اینکه در زمان حاکمیت و اقتدار حکومت اسلامی می‌توان مراتب دیگر امر به معروف و نهی از منکر را که بعد از مرحله امر و نهی زبانی هستند به نیروهای امنیتی داخلی (پلیس) و قوه قضاییه واگذار کرد؛ به‌ویژه در مواردی که برای جلوگیری از ارتکاب معصیت

چاره‌ای جز اعمال قدرت از طریق تصرف در اموال کسی که فعل حرام انجام می‌دهد یا تعریز و حبس او و مانند آن نیست، در زمانی کنونی و با وجود حاکمیت و اقتدار حکومت اسلامی، واجب است مکلفین در امر به معروف و نهی از منکر به امر و نهی زبانی بسنده کنند و در صورت نیاز به توسل به زور، موضوع را به مسئولان مرتبط در نیروی انتظامی و قوه قضاییه ارجاع دهند، ولی در زمان و مکانی که حاکمیت و اقتدار با حکومت اسلامی نیست، بر مکلفین واجب است که در صورت احراز شرایط جمیع مراتب، امر به معروف و نهی از منکر را با رعایت ترتیب آنها تا تحقق غرض انجام دهند.^۱

احکام امر به معروف و نهی از منکر

۱. فراگیری شرایط امر به معروف و نهی از منکر و موارد آن واجب است، تا در امر و نهی مرتکب خلاف نشود.

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۲۲۶، س ۱۰۶۴.

۲. اگر انسان بداند امر و نهی بدون تقاضا و نصیحت و موعظه اثر نمی‌کند، واجب است امر و نهی را با نصیحت و موعظه و تقاضا همراه کند.

۳. اگر بداند یا احتمال دهد که امر و نهی اش با تکرار مؤثر است، واجب است تکرار کند.^۱

آداب امر به معروف و نهی از منکر

سزاوار است کسی که به معروف امر می‌کند و از منکر جلوگیری می‌کند، مانند طیبی دلسوز و پدری مهربان باشد؛ قصد خود را خالص کند و تنها برای رضای خداوند اقدام کند، و عمل خود را از هرگونه برتری جویی پاک کند، خود را منزّه نداند، چه بسا همان شخصی که اکنون خطایی از او سرزده است، دارای صفات پسندیده‌ای باشد که مورد محبت الهی است؛ هرچند این عمل او هم اکنون ناپسند و مورد غضب الهی باشد.^۲

۱. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۴۶۷-۴۶۸.

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۴۸۱.

درس هشتم:

مسائل جدید

شطرنج و آلات قمار

۱. اگر مکلف تشخیص دهد که در حال حاضر شطرنج از آلات قمار محسوب نمی‌شود، ساخت، خرید و فروش، بازی با آن بدون شرط‌بندی و آموزش آن اشکال ندارد.^۱

۲. بازی با ورق و پاسور و هر چیزی که مکلف تشخیص دهد از آلات قمار است یا در آن شرط‌بندی شود حرام است. و بازی با هر وسیله‌ای که جزء آلات قمار به حساب نیاید، بدون شرط‌بندی اشکال ندارد.^۲

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۲۴۰، س ۱۱۸.

۲. همان، ص ۲۴۱، س ۱۱۲۱-۱۱۲۳.

موسیقی و غنا

۱. هر موسیقی که به نظر عرف موسیقی لهوی و مطرب، که مناسب با مجالس عیش و نوش و گناه و خوش گذرانی است، باشد موسیقی حرام محسوب می شود و فرقی نمی کند کلاسیک باشد یا غیر کلاسیک، اعم از اینکه مهیج باشد یا خیر و موجب ایجاد حزن و اندوه و حالات دیگر در شنونده بشود یا خیر.^۱

۲. موسیقی لهوی و مطرب آن است که به سبب ویژگی هایی که دارد انسان را از خداوند متعال و فضایل اخلاقی دور نموده، به سمت بی بندوباری و گناه سوق دهد و مرجع تشخیص موضوع عرف است.^۲

۳. غنا عبارت است از صدای انسان در صورتی که با ترجیع و طرب همراه بوده، مناسب مجالس لهو و گناه باشد که خواندن به این صورت و گوش دادن به آن حرام است.^۳

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۲۴۳-۲۴۴، س ۱۱۲۸ و ۱۱۳۲.

۲. همان، ص ۲۴۴، س ۱۱۳۰.

۳. اجوبة الاستفتائات، ص ۲۴۴، س ۱۱۳۳.

رقص

۱. رقص به طور کلی اگر به گونه ای باشد که شهوت را تحریک کند یا مستلزم فعل حرام یا ترتب مفسده ای باشد حرام است.^۱

۲. در رقص حرام فرقی بین مرد یا زن نیست و همچنین فرقی نمی کند که در برابر محرم باشد یا نامحرم.^۲

۳. اگر رقص زن برای شوهرش یا برعکس، همراه ارتکاب حرامی نباشد، اشکال ندارد.^۳

دست زدن

به طور کلی کف زدن فی نفسه به نحو متعارف در جشن های اعیاد یا برای تشویق و تأیید و مانند آن اشکال ندارد ولی بهتر است فضای مجالس دینی به ویژه مراسمی که در مساجد

۱. همان، ص ۲۵۱، س ۱۱۶۷.

۲. همان، ص ۲۵۳، س ۱۱۷۸.

۳. همان، ص ۲۵۲، س ۱۱۷۲.

و حسینیه‌ها و نمازخانه‌ها برگزار می‌شود، به ذکر صلوات و تکبیر معطر گردد تا انسان به ثواب آنها برسد.^۱

احکام نگاه، فیلم و عکس

۱. نگاه کردن به وجه و کفین (صورت و دستها تا میچ دست) خانم مسلمانی که حجاب خود را کاملاً رعایت کرده است، به دو شرط اشکال ندارد: ۱. وجه و کفین زینت نشده باشد. ۲. نگاه به قصد لذت و ریه نباشد.^۲

۲. نگاه کردن به خانم مسلمانی که حجاب خود را رعایت نکرده، جایز نیست. به طور کلی نگاه کردن به بدن زن نامحرم حرام است چه آن زن بفهمد یا نفهمد، کور باشد یا بینا، نامحرم فامیل باشد (مثل زن برادر، زن عمو، دختر عمو و دختر دایی) یا غریبه باشد حتی اگر بدون لذت و ریه نگاه کند، حرام است.^۳

۱. همان، ص ۲۵۳، س ۱۱۸۲.

۲. احکام روابط زن و مرد و مسائل اجتماعی آنان، مطابق فتاوی مراجع

معظم تقلید، سید مسعود معصومی، ص ۴۲.

۳. همان، ص ۵۴.

۳. نگاه کردن به تصویر زن نامحرم، حکم نگاه کردن به خود زن نامحرم را ندارد. بنابراین اگر نگاه از روی لذت نبوده و خوف افتادن به گناه نباشد و تصویر هم متعلق به زن مسلمانی که بیننده آن را می‌شناسد نباشد، اشکال ندارد و بنا بر احتیاط واجب نباید به تصویر زن نامحرم که به طور مستقیم از تلویزیون پخش می‌شود، نگاه کرد ولی در پخش غیرمستقیم تلویزیونی اگر ریه و خوف افتادن به گناه نباشد، نگاه کردن اشکال ندارد.^۱

۴. برنامه‌هایی که از طریق ماهواره‌های غربی پخش می‌شود و همچنین برنامه‌های تلویزیونی بیشتر دولت‌های مجاور، دربردارنده آموزش افکار گمراه کننده و تحریف حقایق و لهو و فساد هستند و غالباً مشاهده آنها سبب گمراهی و فساد و ارتکاب کارهای حرام می‌گردد، بنابراین دریافت و دیدن آنها جایز نیست.^۲

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۲۵۵، س ۱۱۸۳.

۲. همان، ص ۲۵۵، س ۱۱۸۴.

۵. اگر افراد شنونده و بیننده تشخیص دهند موسیقی که از رادیو و تلویزیون پخش می‌شود از نوع موسیقی مطرب لاهی مناسب با مجالس لهو و گناه است یا دیدن فیلمی که از تلویزیون پخش می‌شود، مفسده دارد، دیدن و شنیدن آنها برای آنان جایز نیست و مجرد پخش برنامه‌ای از رادیو و تلویزیون حجت شرعی برای جواز محسوب نمی‌شود.^۱

آنتن‌های ماهواره‌ای

دستگاه آنتن ماهواره‌ای از این جهت که وسیله‌ای برای دریافت برنامه‌های تلویزیونی است که هم برنامه‌های حلال دارد و هم برنامه‌های حرام، حکم آلات مشترک را دارد؛ از این رو خرید و فروش و نگهداری آن برای استفاده در امور حرام، حرام است و برای استفاده‌های حلال، جایز است. ولی چون این وسیله برای کسی که آن را در اختیار دارد زمینه دریافت برنامه‌های حرام را فراهم می‌کند و غالباً از آن بهره‌برداری

۱. همان، ص ۲۵۷، س ۱۱۹۵.

حرام می‌شود و نگهداری آن در خانه، مفسد دیگری را نیز به دنبال دارد، خرید و نگهداری آن جایز نیست؛ مگر برای کسی که اطمینان دارد از آن بهره‌برداری حرام نمی‌کند و نصب آن در خانه نیز مفسده دیگری را دربر ندارد اما اگر قانونی در این مورد وجود داشته باشد، باید مراعات گردد.^۱

نقاشی و مجسمه‌سازی

ساخت مجسمه و نقاشی و ترسیم و موجودات بی‌روح اشکال ندارد. و همچنین نقاشی و ترسیم چهره موجودات دارای روح، اگر بدون برجستگی باشد یا مجسمه آنها که به صورت غیرکامل باشد، اشکال ندارد، ولی ساخت مجسمه انسان یا سایر حیوانات به صورت کامل اشکال دارد. اما خرید و فروش و نگهداری نقاشی و مجسمه جایز است و ارائه آنها در نمایشگاه هم اشکال ندارد.^۲

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۲۶۱، س ۱۲۱۳ و ۱۲۱۴.

۲. همان، ص ۲۶۵، س ۱۲۲۲.

سحر و شعبده و احضار ارواح و جن

سحر و جادو از کسی سر می‌زند که با ارتکاب گناه و معصیت و توهین به مقدسات اسلامی، شیاطین را خشنود و آنها را مطیع و فرمانبردار خود می‌سازد و جادوی اینها هیچ بهره‌ای از حقیقت ندارد و قادر به شکستن قانون طبیعی جهان نیست بلکه سحر آنها نوعی خیال‌افکنی، ظاهرآرایی، دروغ‌بافی و به کارگیری حیل‌های ظریف است. ساحران، افرادی فاسق، ماجراجو و فتنه‌انگیز هستند و در میان افراد جامعه، جنگ و درگیری و عداوت و دشمنی ایجاد می‌کنند و برای جامعه مشکل ساز هستند.

علم سحر و یاد گرفتن آن حرام است. مگر آنکه به منظور غرض عقلایی و مشروع باشد.

یاد دادن و یاد گرفتن شعبده حرام است، ولی بازی‌هایی که همراه با سرعت حرکت و تردستی هستند و از انواع شعبده محسوب نمی‌شوند، اشکال ندارد.^۱

۱. همان، ص ۲۶۷، س ۱۲۳۰.

احضار ارواح و ملائکه و جن، بر حسب اختلاف موارد و وسایل و اغراض، احکام مختلفی دارد؛^۱ اکثر این‌گونه امور که توسط مرتاضان از راه‌های غیر شرعی صورت می‌گیرد، مورد تأیید اسلام نیست و مضرات فراوانی در پی دارد. احضار جن و تسخیر آن در اسلام حرام شده است. این حرمت به خاطر مضرات آن است.^۲

هیپنوتیزم

به طور کلی یادگیری هیپنوتیزم و استفاده از آن به غرض عقلایی حلال و قابل ملاحظه، اشکال ندارد به شرط اینکه با رضایت و موافقت کسی باشد که می‌خواهد به خواب مصنوعی برود و نیز به این شرط که ضرر قابل توجهی برای او نداشته باشد و همراه با کار حرامی هم نباشد.^۳

۱. اجوبة الاستفتاءات، ص ۲۶۷، س ۱۲۳۲.

۲. تحریر الوسیله، ج ۱، ص ۴۹۸، مسئله ۱۶.

۳. همان، س ۱۲۳۴ و ۱۲۳۵، ص ۲۷۰.

مأمور خرید و فروش

پرداخت اموالی که بعضی از فروشندگان به مأموران خرید ادارات یا شرکت‌ها، بدون آنکه آنها را به قیمت تثبیت شده اضافه کنند بلکه به خاطر برقرار کردن ارتباط، می‌پردازند، جایز نیست و برای مأمور هم دریافت آنها جایز نیست. و آنچه را که دریافت می‌کند باید به اداره یا شرکتی که مأمور خرید آن است، تسلیم کند.^۱

لباس شهرت

لباس شهرت، لباسی است که پوشیدن آن برای شخص، به خاطر رنگ یا کیفیت دوخت یا مندرس بودن یا نحوه پوشیدن آن و علل دیگر مناسب نیست، به طوری که اگر آن را در برابر مردم بپوشد توجه مردم را به خود جلب نموده، انگشت‌نما شود و موجب فساد و ارتکاب حرام گردد، جایز نیست.^۲

۱. همان، ص ۲۷۳، س ۱۲۵۱.

۲. اجوبة الاستفتائات، ص ۳۰۱، س ۱۳۶۱.

اگر زنجیر از طلا یا از چیزهایی باشد که استفاده از آنها مخصوص زنان است، انداختن آن برای مردان جایز نیست. پوشیدن کروات و دیگر لباس‌هایی که پوشش و لباس غیرمسلمانان محسوب می‌شود به طوری که پوشیدن آنها منجر به ترویج فرهنگ منحلّ غربی شود، جایز نیست.^۱

تجسس و خبرچینی و افشای اسرار

اگر فردی مسئول حمایت و حفظ بیت‌المال و اموال دولتی است از اختلاس آن اموال به دست یکی از کارمندان یا غیر او مطلع شود، از نظر شرعی و قانونی مکلف است برای احقاق حق، اطلاعات خود را در این زمینه به نهادهای مرتبط ارائه دهد و ترس از بین رفتن آبروی متهم از نظر رسمی، مجوزی برای کوتاهی از احقاق حق جهت حفظ بیت‌المال محسوب نمی‌شود و افراد دیگر، گزارشات خود را مستنداً به

۱. همان، ص ۳۰۲، س ۱۳۷۱.

مسئولان مربوط ارائه دهند تا ایشان بعد از تحقیق و تفحص و اثبات مطلب، اقدام نمایند.^۱

تراشیدن ریش

۱. تراشیدن ریش، بنابر احتیاط حرام است و احوط این است که احکام و آثار فسق بر آن مترتب می شود.
۲. معیار در کوتاهی و بلندی ریش آن است که از نظر عرف گذاشتن ریش صدق بکند.
۳. بنابر احتیاط، گرفتن اجرت در برابر تراشیدن ریش، حرام است.^۲

پرسش

۱. وظیفه مکلف در اصول و فروع دین کدام است؟
 - الف. در اصول باید از روی دلیل به یقین برسد و در فروع باید تقلید کند
 - ب. در اصول و فروع باید تقلید کند
 - ج. در اصول باید از روی دلیل به یقین برسد و در فروع با باید مجتهد باشد یا از مجتهد تقلید کند یا به احتیاط عمل کند
۲. مرجع تقلید کیست؟
 - الف. مجتهدی که در مسائل اصول و فروع دین از او تقلید می کند
 - ب. مجتهدی که در مسائل فروع و احکام دینی از او تقلید می کند
 - ج. مجتهدی که در مسائل اصول و احکام مورد نیاز دینی از او تقلید می کنند
۳. عادل کسی است که به حدی از رسیده باشد که از روی مرتکب گناه نشود.
 - الف. تقوی - فراموشی
 - ب. پرهیزگاری - عمد
 - ج. پرهیزگاری - فراموشی

۱. اجوبة الاستفتائات، ص ۳۰۶، س ۱۳۸۸.

۲. همان، س ۱۴۱۰ و ۱۴۱۴ و ۱۴۲۱.

۴. تقلید ابتدایی از مجتهد ،

الف. زنده - جایز نیست ب. مرده - جایز نیست ج. مرده - جایز است

۵. اطاعت از حکم ولی فقیه بر چه کسانی واجب است؟

الف. بر همه مسلمانان

ب. بر مقلدین ایشان

ج. بر همه مسلمانان و حتی بر فقهای عظام و مقلدین آنان

۶. ادرار و مدفوع چه حیواناتی نجس است؟

الف. انسان و تمام حیوانات حرام گوشت

ب. انسان و حیوانات حلال گوشت

ج. انسان و حیوانات حرام گوشتی که خون جهنده دارند

۷. ادرار و مدفوع چه حیواناتی پاک است؟

الف. حیوانات حلال گوشت و حیواناتی که خون جهنده ندارند

ب. حیوانات حلال گوشت

ج. حیواناتی که خون جهنده دارند

۸. بدن انسان مرده نجس است

الف. مگر مرده‌ای که او را غسل داده باشند

ب. مگر شهیدی که در معرکه شهید شده باشد

ج. هر دو

۹. خون کدام حیوان نجس است؟

الف. انسان و حیواناتی که خون جهنده دارند

ب. انسان و حیواناتی که خون جهنده ندارند

ج. هر حیوانی که خون جهنده دارد

۱۰. مشروبات مست‌کننده و خوردنش است.

الف. نجس - حرام ب. نجس - حلال ج. پاک - حرام

۱۱. کافر کیست؟

الف. کسی که منکر خدا و پیامبر ﷺ و ضروری دین است

ب. کسی که منکر پیامبر ﷺ و ائمه علیهم السلام و ضروری دین است

ج. فکر منکر خداست

۱۲. فرق آب مطلق و مضاف چیست؟

الف. آب باران، آب چاه، آب جاری، آب کر، آب قلیل، آب مضاف

ب. آب قلیل، آب جاری، آب کر، آب باران، آب چاه، آب لوله کشی

ج. آب قلیل، آب جاری، آب کر، آب باران، آب چاه

۱۳. اقسام آب مطلق عبارتند از:

الف. آب باران، آب چاه، آب جاری، آب کر، آب قلیل، آب مضاف

ب. آب قلیل، آب جاری، آب کر، آب باران، آب چاه، آب لوله کشی

ج. آب قلیل، آب جاری، آب کر، آب باران، آب چاه

۱۴. اگر حیوانات نجس شود:

- الف. با فروبردن در آب کر، جاری یا قلیل پاک می‌شود
 ب. اگر باطن هم نجس شده پاک نمی‌شود
 ج. هر دو صحیح است

۱۵. شستن اعضای وضو بار اول واجب، بار دوم

و بیش از آن است.

- الف. واجب - جایز - حرام
 ب. مستحب - واجب - حرام
 ج. واجب - جایز - غیر مشروع

۱۶. شرایط آب و ظرف وضو عبارت از این است که:

- الف. آب باید پاک، مباح و مطلق باشد
 ب. ظرف آب مباح باشد و از طلا و نقره نباشد
 ج. الف و ب صحیح است

۱۷. چیزهایی که باید برای آنها وضو گرفت:

- الف. برای طواف واجب خانه کعبه و برای خواندن نماز
 ب. برای رساندن جایی از بدن به نوشته قرآن و اسم خدا
 ج. الف و ب صحیح است

۱۸. کارهایی که بر جنب حرام است:

- الف. رساندن جایی از بدن به خط قرآن و اسم خداوند
 ب. توقف در مساجد، توقف در حرم امامان
 ج. الف و ب صحیح است

۱۹. در موارد زیر باید به جای وضو و غسل، تیمم کرد.

- الف. آب نباشد، یا آب برای او ضرر داشته باشد
 ب. وقت برای وضو یا غسل نداشته باشد
 ج. الف و ب صحیح است

۲۰. شرایط لباس نمازگزار:

- الف. پاک باشد، مباح باشد، از اجزاء مردار نباشد، از حیوان حرام‌گوشت نباشد، لباس مرد، طلا یا ابریشم خالص نباشد
 ب. لباس نمازگزار مرد طلا یا ابریشم خالص نباشد، پاک باشد، مباح باشد، از حیوان حلال‌گوشت نباشد
 ج. غضبی نباشد، از اجزاء حیوان حرام‌گوشت نباشد، از اجزاء مردار نباشد، طلا یا ابریشم خالص نباشد

۲۱. جایی که نمازگزار در حال سجده پیشانی را می‌گذارد، از جای

بیش از بلندتر یا پست‌تر نباشد.

- الف. زانوها و سرانگشتان پا - چهار انگشت باز
 ب. کف دست و زانوها - چهار انگشت بسته
 ج. زانوها و سرانگشتان پا - چهار انگشت بسته

۲۲. فرق رکن و غیر رکن در چیست؟

- الف. اگر رکن را انجام ندهد یا اضافه کند، عمدتاً و سهواً نماز باطل است ولی غیر رکن اگر از روی فراموشی کم یا زیاد شود نماز باطل نیست
 ب. اگر رکن را از روی عمد کم یا زیاد کند نماز باطل است ولی غیر رکن را از روی فراموشی کم یا زیاد کند نماز باطل است

ج. اگر رکن را سهواً کم و زیاد کند نماز باطل است، ولی غیر رکن را سهواً یا عمداً کم یا زیاد کند نماز باطل نیست

۲۳. بر نمازگزار است بعد از رکوع به طور کامل بایستد و سپس به سجده رود اگر این قیام ترک شود نماز است.

الف. مستحب - صحیح ب. واجب - باطل ج. جایز - باطل

۲۴. بلند یا آهسته خواندن حمد و سوره در رکعت اول و دوم نمازهای ذیل چگونه است؟

الف. نماز صبح ظهر و عصر مرد و زن آهسته و مغرب و عشاء را بلند بخواند

ب. ظهر و عصر را مرد و زن آهسته بخوانند و مغرب و عشاء را مرد بلند بخواند

ج. ظهر و عصر را مرد و زن بلند بخوانند و صبح و مغرب و عشاء را مرد بلند و زن آهسته بخواند.

۲۵. بعد از تمام شدن رکوع باید بایستد و بعد از آنکه بدن آرام گرفت به سجده برود و اگر پیش از ایستادن یا پیش از آرام گرفتن بدن به سجده برود نمازش است.

الف. عمداً - صحیح ب. سهواً - باطل ج. عمداً - باطل

۲۶. اگر در نماز کلمه‌ای بگوید و بخواهد با آن معنایی را برساند نمازش است؟

الف. سهواً - باطل ب. عمداً - باطل ج. عمداً - صحیح

۲۷. در کدام یک از مکانهای ذیل نماز تمام است؟

الف. در وطن، و در جایی که می‌خواهد ده روز بماند

ب. در وطن و در جایی که احتمال می‌دهد ده روز بماند

ج. در جایی که تردید دارد سی روز بماند

۲۸. چگونگی پیروی مأموم از امام جماعت

الف. در خواندنی‌ها، مانند تشهد و ذکر رکوع و سجده جلو افتادن یا عقب افتادن از امام جماعت اشکال دارد

ب. در اعمال مانند رکوع و سجده پیش افتادن از امام جایز نیست ولی عقب افتادن اشکال ندارد

ج. در تکبیرة الاحرام جلو افتادن از امام جماعت اشکال دارد

۲۹. در روزه ماه مبارک رمضان اگر به سبب عذری مانند فراموشی یا سفر

نیت روزه نکند و کاری هم که روزه را باطل می‌کند انجام ندهد

الف. تا مغرب می‌تواند نیت روزه کند

ب. تا بعد از ظهر وقت دارد تا نیت کند

ج. تا ظهر می‌تواند نیت روزه کند

۳۰. کدام گزینه صحیح است؟

الف. اگر مسافر در ماه مبارک رمضان قبل از ظهر به وطن برسد و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده، روزه‌اش صحیح است

ب. قبل از ظهر به وطن برسد و کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام نداده روزه آن روز را تمام کند و صحیح است

ج. اگر بعد از ظهر رسید روزه‌اش باطل و قضا ندارد.

۳۱. کدام یک از گزینه‌های زیر درست است؟

- الف. ارث، هدیه و عیدی خمس ندارد
 ب. هدایا اگر قابل توجه باشند خمس ندارند
 ج. مالی که به‌عنوان خمس و صدقه به‌کسی داده‌اند، خمس ندارند

۳۲. امر به معروف و نهی از منکر دین است و کسی که آن را

منکر شود

الف. واجبات - کافر

ب. ضروریات - کافر

ج. احکام - مسلمان نیست

۳۳. کدام یک از گزینه‌های ذیل درست است؟

- الف. اگر با پول خمس نداده خرید و فروش کند یک پنجم آن معامله باطل است
 ب. با پولی که خمس نداده خانه بخرد نماز خواندن در آن اشکال دارد
 ج. اگر با پول خمس نداده غذایی بخرد می‌تواند از آن استفاده نماید

۳۴. بازی با ورق و پاسور و هر وسیله‌ای که از آلات قمار باشد و در آن

شرط‌بندی شود و بازی با هر وسیله‌ای که جز آلات قمار

به حساب نیاید

الف. حرام است - اشکال ندارد

ب. اشکال ندارد - حرام است

ج. حرام است - اشکال ندارد

۳۵. کدام گزینه در مورد موسیقی درست است؟

- الف. موسیقی لهنوی و مطرب که مناسب مجالس گناه و عیش و نوش و خوش‌گذرانی است باشد حرام است
 ب. موسیقی لهنوی و مطرب و کلاسیک یا غیر کلاسیک که مهیج بوده و ایجاد حزن و اندوه می‌کند، حرام است
 ج. موسیقی که ایجاد حزن و حالات و دیگر در شنونده نمی‌کند اشکال ندارد

۳۶. رقص حرام کدام است؟

- الف. رقص اگر شهوت را تحریک کند و مستلزم فعل حرام یا ترتب مفسده‌ای باشد حرام است
 ب. رقص مرد در برابر مردان دیگر حرام نیست
 ج. رقص زن در برابر زنان دیگر اشکال ندارد

۳۷. کدام گزینه صحیح نیست؟

- الف. نگاه کردن به زن مسلمانی که حجاب خود را کاملاً رعایت کرده با قصد لذت حرام است
 ب. نگاه کردن به زن مسلمانی که حجاب خود را رعایت نکرده جایز است
 ج. نگاه کردن به تصویر زن نامحرم از روی لذت حرام است

۳۸. خرید و فروش و استفاده از دستگاه آنتن ماهواره‌ای چه حکمی دارد؟

- الف. برای استفاده در امور حلال جایز و برای استفاده در امور حرام است
 ب. چون زمینه دریافت برنامه‌های حرام را فراهم می‌کند و غالباً از آن بهره‌داری حرام می‌شود و مفسد دیگری نیز دارد حرام است
 ج. هر دو گزینه صحیح است

۳۹. کدام گزینه صحیح نیست؟

- الف. ساخت مجسمه و نقاشی و ترسیم موجودات بی‌روح اشکال ندارد
- ب. ساخت مجسمه انسانی یا سایر حیوانات به صورت کامل اشکال دارد
- ج. خرید، فروش و نگهداری مجسمه جایز نیست و ارایه آن در نمایشگاه‌ها اشکال دارد

۴۰. کدام گزینه صحیح نیست؟

- الف. لباس شهرت، لباسی که پوشیدن آن به خاطر رنگ و کیفیت و دوخت و... مناسب نبوده و انگشت‌نما می‌شود
- ب. اگر زنجیر و چیزهایی که مخصوص استفاده زنان است، مردان استفاده نمایند حرام است
- ج. پوشیدن کراوات و لباس شهرت غیرمسلمان اشکال ندارد

۴۱. کدام گزینه صحیح نیست؟

- الف. تراشیدن ریش بنابر احتیاط حرام است
- ب. معیار در کوتاهی ریش آن است که از نظر عرف گذاشتن ریش صدق بکند
- ج. بنابر احتیاط گرفتن اجرت در برابر تراشیدن ریش، اشکال ندارد